

Kasnosrednjovjekovna i ranonovovjekovna stolna glazirana keramika s arheološkog lokaliteta Stari Rakalj

Srdoč, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:269141>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ARHEOLOGIJU
SMJER SREDNJOVJEKOVNA ARHEOLOGIJA
Ak. god. 2019./2020.

Karlo Srdoč

**"Kasnosrednjovjekovna i ranonovovjekovna stolna
glazirana keramika s arheološkog lokaliteta Stari Rakalj"**

Diplomski rad

Mentor : Prof. dr. sc. Krešimir Filipec

Zagreb, Rujan 2020.

*Želim zahvaliti mentoru dr. sc. Krešimiru Filipcu na pomoći tokom pisanja diplomskog rada.
Zahvaljujem Hrvatskom restauratorskom zavodu na ustupljenom materijalu.
Zahvaljujem Andreju Janešu na mnogim vrijednim savjetima s kojima se trudio učiniti ovaj rad
što boljim, kao i kod pomoći pri traženju literature.
Najviše zahvaljujem mom prijatelju Tihomiru Percanu na svemu.
Zahvaljujem svojoj obitelji, najbližima i prijateljima.*

1. Sadržaj

1. Sadržaj.....	3
2. Uvod.....	4
3. Smještaj i povijest lokaliteta.....	5
4. Metodologija rada	11
5. Razvoj glazirane keramike i način proizvodnje	15
5.1. Proizvodni proces	17
6. Tipološko-stilska analiza stolne glazirane s lokaliteta Stari Rakalj	20
6.1. Invetriata (olovno jednobojno glazirana keramika).....	21
6.2. Engobirana keramika.....	23
6.2.1. Neukrašena engobirana keramika.....	23
6.2.2. Slikana engobirana keramika.....	25
6.2.3. Gravirana keramika.....	28
6.3. Majolika.....	33
7. Zaključak.....	41
8. Literatura.....	42
9. Popis slikovnih priloga	44

2. Uvod

Keramika predstavlja najučestaliji nalaz kojega gotovo zasigurno nalazimo kod svakog srednjovjekovnog i novovjekovnog arheološkog lokaliteta. Lokaliteti na području Istarskog poluotoka privilegirani su svojim geografskim položajem koji im je omogućavao snažnu trgovačku povezanost s jednim od najvećih i najkvalitetnijih područja izrade kasnosrednjovjekovne i novovjekovne keramike, a to je područje sjeverne Italije. Kvalitetna glazirana keramika talijanskog porijekla prisutna je na području cijele Hrvatske, a pogotovo na prostoru Istre, Primorja i Dalmacije gdje su morski putevi omogućavali brzu i sigurnu trgovinu. Talijanska se arheologija već dugo vremena fokusirala na istraživanje te određivanje precizne kronologije određenih tipova keramike i stilova ukrašavanja. S obzirom na to da je većina stolne keramike uvezena s talijanskog područja, njihovi nam radovi omogućuju precizno datiranje fragmenata keramike. Proučavanjem glazirane stolne keramike na našem se prostoru bavilo nekoliko znanstvenika. U njihovim istraživanjima dobivene su informacije o prisutnosti uvezane keramike koje nam pomažu u razumijevanju i stvaranju cjelovitije slike. Za područje Istre za to je zaslužna Tatjana Bradara, za područje Zadra i Nina za to je zaslužna Karla Gusar, te za područje Splita i Dubrovnika je zaslužna Helga Zglav-Martinac.

Tema ovoga rada bit će analiza materijala sa srednjovjekovne i novovjekovne utvrde Stari Rakalj na jugoistočnom dijelu Istre, ali i kako njegovom obradom doći do detaljnih podataka o karakteristikama keramike te dodatno utvrditi kronološki slijed ljudske aktivnosti na tome lokalitetu. Prema dosadašnjim povijesnim istraživanjima smatra se da život na ovome lokalitetu prestaje 1510. godine kada utvrda biva uništena, no arheološki materijal pokazuje da se život u utvrdi nastavlja i nakon rušenja. Cilj ovog rada je također dodatno doprinijeti otkrivanju detaljnije slike o sveukupnom materijalu stolne glazirane keramike na području Hrvatske.

3. Smještaj i povijest lokaliteta

Lokalitet Stari Rakalj smješten je na jugozapadnom dijelu Istre, odnosno sjeveroistočnom dijelu Puljštine. Sam lokalitet nalazi se 2 kilometra istočno od današnjeg lokaliteta Rakalj, te je smješten na brdu Gomila (93 metara nadmorske visine), iznad rta Svetog Mikule.¹² Njegova pozicija na zapadnoj strani ulaza u Raški zaljev omogućavala je u prošlosti jako efikasno kontroliranje ulaza u zaljev, te i jednim dijelom velik dio kvarnerskoga zaljeva.³ Upravo zbog te strateške važnosti život je na lokalitetu započeo u prapovijesti i kontinuirano trajao sve do 17. stoljeća kada ga stanovnici trajno napuštaju i sele u današnji Rakalj. Lokalitet nastaje kao dio brončanodobnog sistema gradina Mlin-Blaz, Sv. Agneza i Gomila⁴⁵, a arheološki nalazi potvrdili su prisutnost cetinske ranobrončane kulture⁶. Nakon histarskog perioda, u 2. stoljeću pr. Kr nastupa Rimsko razdoblje. Cijelo ovo područje postaje dio provincije Italije, te se na prapovijesnoj gradini gradi rimska utvrda s istim ciljem čuvanja ulaza u Raški zaljev u I. stoljeću.⁷ Prema mišljenju Bernarda Benussija, Rakalj je od 1275. godine u posjedu goričko-pazinske grofovije,⁸ a sam lokalitet Stari Rakalj se prvi put spominje u povijesnim spisima 1312. godine kao *Castellare de Rachir quod est in Istria*, gdje je pod vlasništvom goričkog grofa Henrika. U spisima se spominje kao miraz Elizabeti, kćeri Henrika i zaručniku Nikoli Prambergu.⁹ Godine 1342. u diobnom ugovoru goričkih grofova spominje se kao *Castrum Novum*, a 1374. god. prelazi, zajedno s cijelom grofovijom, u vlast austrijskih vojvoda Habsburgovaca.¹⁰ Odmah dvadesetak metara od ruševina starog kaštela nalazi se crkvice Svete Agneze. Crkva ima pravokutni tlocrt s upisanom apsidom. Na pročelju se nalaze preslica i gotički portal s uklesanom 1495. godinom, a u unutrašnjosti su grafiti iz 15. stoljeća te drveni kip svete Agneze u niši.¹¹ Stari Rakalj je 1330. godine bio napadan od strane okolnih gradova i obitelji Castropola koja je bila podanik akvilejskog patrijarha.¹² Život

¹ Bastijančić. (2016: 3)

² Orbanić-Žigant (2013: 74)

³ Percan (2007 : 2)

⁴ Milić (2004: 362-363)

⁵ Bastijančić (2016: 4)

⁶ Percan (2018: 5)

⁷ Bastijančić (2016: 7-9)

⁸ Percan (2007: 1)

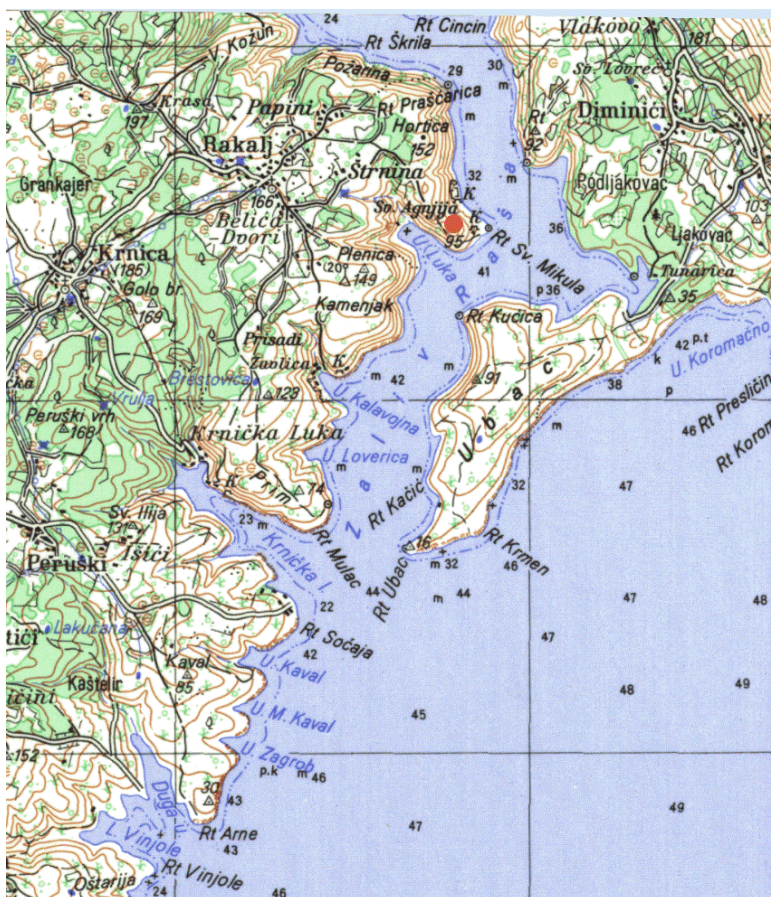
⁹ Bastijančić (2016: 1, Percan (2007: 1)

¹⁰ Percan (2007: 3)

¹¹ Orbanić-Žigant (2013: 76)

¹² Milić (2004: 363)

kaštelana i aktivno upravljanje utvrdom traje sve do izbijanja rata Kambrijske lige s Mlečanima (1508.-1516). Mlečani su 1508. godine zauzeli Rakalj, no nisu ga uspjeli zadržati, pa su ga 1510. godine zauzeli i opljačkali plaćenici poslani od strane neprijateljskog venecijanskog Mutvurana.¹³ Nakon rata, većina stanovništva se seli na područje današnjeg Raklja, nazvanog Castel Nuovo. Mirom u Wormsu 1523. godine i sudom u Trentu 1535. godine područje Raklja i Barbana službeno je predano Mletačkoj republici, a vlast je pripala plemićkoj obitelji Loredan.¹⁴ Obitelj Loredan gradi novo sjedište u današnjem Raklju, a Stari Rakalj napušta zbog teškog oštećenja koje je zadobio za vrijeme rata Kambrijske lige.¹⁵ Sam kaštel Stari Rakalj ostaje u ograničenoj funkciji sve do kraja 16. i početka 17. stoljeća, kako se daje zaključiti prema arheološkim nalazima koji nažalost još nisu objavljeni.

Slika 1:Karta položaja lokaliteta Stari Rakalj

¹³ Percan (2007: 2)

¹⁴ Bastijančić (2016: 14)

¹⁵ Nodilo-Regan (2013: 161)

Sudeći prema mletačkim kartama koje potječu s kraja 16. stoljeća i početka 17. stoljeća, lokalitet Stari Rakalj, odnosno *Castel Nuovo*¹⁶, i dalje se ucrtava na kartama. Kartografi novog vijeka i njihovi naručitelji su na kartu željeli ucrtati lokalitete i objekte koji su njima bili od iznimne važnosti. Prisutnost Starog Raklja na kartama novog vijeka upućuje na stratešku važnost lokaliteta usprkos njegovom spaljivanju 1510. godine, što znači da on ipak zadržava svoju stratešku vrijednost, no moguće u manjem obimu.¹⁷

Slika 2 : Karta Istre iz 1573. godine - P. Kopic prema Ortelius

¹⁶ Dok postoji više lokaliteta sa nazivom *Castel Nuovo*, lokalitet Stari Rakalj preciznije se naziva *Castel Nuovo d' Arsa*

¹⁷ Ostale karte na kojima je također upisan *Castel Nuovo* tokom 16. i 17. stoljeća mogu se naći u M. Marković: *Descriptio Croatiae* i V. Maleković: *Granice Hrvatske na zemljovidima od XII. do XX. stoljeća*

Sustavna istraživanja lokaliteta Stari Rakalj započela su 2007. godine, a proveo ih je Odjel za kopnenu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda pod vodstvom Dr. sc. Luke Bekića. Ustanovljeno je da je od originalnog objekta najbolje očuvan dio sjevernog bedema koji se proteže istok-zapad u dužini od 25 metara i visini od 6 metara. Unutarnje i vanjsko lice zida građeno je od klesanog kamena, unutrašnjost je ispunjena kamenim pločama povezanih žbukom, a jedan dio zida građen je tehnikom “riblje kosti”. Također te godine otkriven je i objekt omeđen zidovima i ostacima na mjestu nekadašnjih vrata. Ovaj objekt ne pripada konstrukciji zida te se smatra da je služio kao improvizirano sklonište za pastire u 18./-19. stoljeću.¹⁸ Također su pronađeni betonski temelji za koje se navodi da su ostaci vojnog objekta iz drugog svjetskog rata. Uz to, pronađeni su mogući ostaci bačvastog svoda cisterne.¹⁹

Slika 3– Fotografija sjevernog zida sa zapadne strane – (Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 4*)

¹⁸ Dimenzije objekta su 4.5m x 2.5m x 1.8m

¹⁹ Percan (2007: 1-3)

Istraživanja su se nastavila tek 2014. godine. Voditelj istraživanja je bio Tihomir Percan iz Hrvatskog restauratorskog zavoda. Otkriveni su zidovi jugozapadno od najočuvanijeg sjevernog zida te su s njim i povezani. Pronađeno je još zidova koji potječu iz razdoblja najstarije faze te se utvrdilo da prate konfiguraciju terena. Također, uz redovite nalaze srednjovjekovne i ranobrončane keramike, pronađen je ulomak tegule s natpisom PANSIANA, koji potvrđuje prisutnost života i aktivnost ovog lokaliteta u antici.²⁰ Sljedeće 2015. godine otkriveno je više faza gradnje kaštela, uključujući i starije zidove bedema kaštela s popratnim kulturnim slojevima, ali i stambene dijelove naselja. Potvrđeno je postojanje zidova bedema koji su dio originalne konstrukcije kaštela, samostojeće kule i stambenog dijela. Što se tiče arheološkog materijala, pronađeni su nalazi stakla, keramike, metala i školjaka koji sežu od brončanog doba pa sve do srednjeg vijeka.²¹

Slika 4 – Fotografija samostojeće kule – (Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 11*)

²⁰ Percan (2014: 1-2)

²¹ Percan (2015: 2-3)

Godine 2016. ponovno se nastavlja istraživanje područja platoa iz 2015. godine. Otkriveno je popločenje dvorišta s bunarom, kao i ostaci nadograđenih kasnijih zidova. Također, evidentirani su popratni kulturni slojevi kao i stambeni dijelovi naselja. Iskop je također bio usmjeren na prostor istočno od samostojeće kvadratne kule. Potvrđeno je postojanje već poznatih nepokretnih arheoloških nalaza (zidovi bedema, dvorišta, stambenog dijela itd.), a u kulturnim slojevima skupljeni su pokretni arheološki nalazi (keramika, kosti, staklo, metal, školjke, ugljen) koji se datiraju od razdoblja brončanog doba pa sve do srednjeg vijeka.²²

U istraživanju 2017. godine otkriveni su intaktni kulturni slojevi koji pripadaju razdoblju prapovijesti odnosno brončanom i željeznom dobu. Prapovijesni objekti su također dokumentirani, te su za razliku od srednjovjekovnih objekata, građeni isključivo tehnikom suhozida. Također su do kraja istraženi ostaci popločenja unutarnjeg dvorišta kaštela s bunarom dubine 5 metara i promjerom 1 metar, kao i ostaci zidova iz više faza gradnje kaštela koji uključuju zidove bedema i stambenog dijela te stepenice kojima se prilazilo na najviši dio naselja. Od pokretnih arheoloških nalaza prisutni su nalazi keramike, metala (potkove i novca), stakla i koštanih ostataka.²³

Istraživanje se nastavilo i 2018. godine kada su otkriveni ostaci struktura koji se pripisuju razdoblju srednjeg vijeka te prapovijesne strukture ranog brončanog doba (cetinske kulture). Upravo ovom razdoblju pripadaju pronađeni ostaci stambenih i/ili gospodarskih objekata građanih u suhozidnoj tehnici s popratnim rupama za uglavljivanje drvenih stupova. Cetinska kultura se formira krajem drugog i početkom prvog tisućljeća, u vrijeme kada je bilo karakteristično formiranje obrambenih pozicija na brdima (gradine). Srednjovjekovnom razdoblju pripadaju nalazi zidova i slojeva u sektoru X, a riječ je o završnoj fazi pregradnje života na kaštelu, a uz pronalazak zidova, pronađeni su uobičajeni nalazi keramike, metala, stakla i kosti²⁴

Sustavna istraživanja ovoga lokaliteta nastavljaju se 2019. i 2020. godine pod vodstvom Tihomira Percana iz Hrvatskog restauratorskog zavoda.

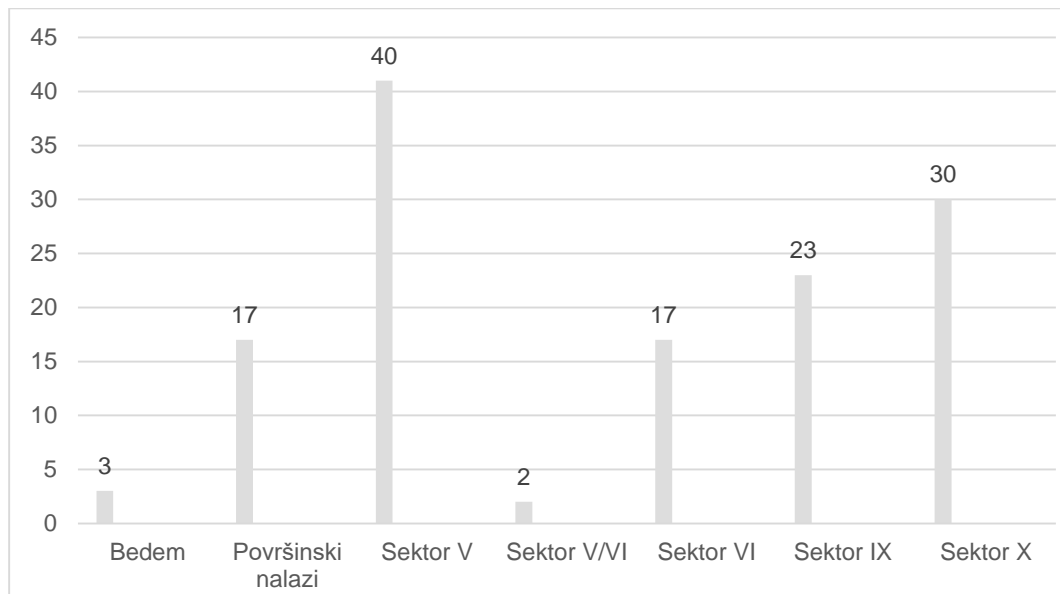
²² Percan (2016: 2-3)

²³ Percan (2017: 2-3)

²⁴ Percan (2018: 2-5)

4. Metodologija rada

Kroz 6 sezona iskopavanja lokaliteta Stari Rakalj otkrilo se mnogo fragmenata keramike iz raznih razdoblja, od ranog brončanog doba pa do ranog novog vijeka. Ovaj rad posvećen je analizi stolne glazirane keramike kasnog srednjeg vijeka i ranog novog vijeka koja je pronađena na ovome lokalitetu, a analizirane su ukupno 132 kataloške jedinice.²⁵ Analizirani ulomci pronađeni su velikom većinom prilikom sustavnih istraživanja, no nekolicina fragmenata koja je analizirana nije pronađena unutar određenog konteksta već je samo površinski nalaz. Iskopavanja su provođena po sektorima, i prema grafičkom prikazu (slika 4), može se vidjeti da je većina nalaza pronađena u sektoru V. s 40 nalaza i u X. sektoru s 30 nalaza. Potom u nešto manjem broju nalaza, prate ih sektori VI. s 23 nalaza i IX. s 17 nalaza. Na kraju je sektor V/VI s najmanje nalaza, njih 2 i zasebna cjelina bedema s 3 nalaza. 17 nalaza pripisujemo površinskim nalazima i oni nemaju konteksta.

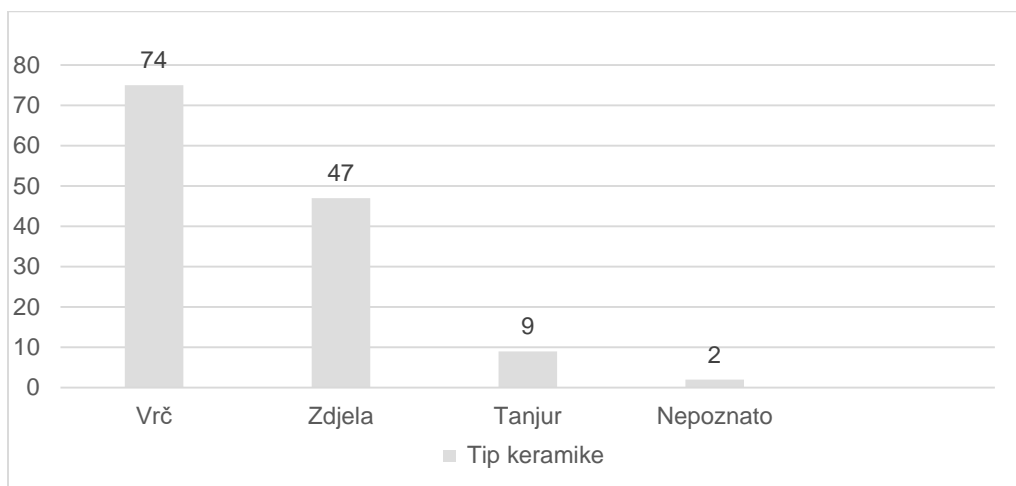

Slika 5 – Grafički prikaz nalaza analizirane keramike po sektorima – Izradio K. Srdoč

²⁵ Jedini ulomci stolne keramike koji nisu obrađeni su oni kojima je glazura toliko oštećena da je neprepoznatljiva i ulomci na kojima nije moguće izvršiti dijagnostiku

Materijal se prema tehnološkom razvitku glazure podijelio na jednobojnu glaziranu keramiku, engobiranu keramiku i majoliku²⁶. Faktura većine analiziranih ulomaka je fine kvalitete, čak 87%, a ostalih 13% izrađeno je od nešto manje kvalitetnog materijala koji se veže isključivo uz ulomke jednobojne glazirane i engobirane keramike. Gotovo svi ulomci talijanske majolike su fine fakture. Debljine stijenki analiziranog materijala variraju od 0.3 cm do 1.2 cm, ovisno o tome je li analizirani ulomak dio vrča, tanjura ili zdjele. Odnos ukrašene/neukrašene keramike veoma je jasan, s obzirom na to da se rad bavi isključivo stolnom glaziranom keramikom koja se smatra luksuznijim predmetima u srednjem i novom vijeku, ne čudi da samo 9.7% analiziranih ulomaka nema nikakvog ukrašavanja²⁷. Također valja naglasiti da su neki fragmenti bili toliko oštećeni da se slikani ukras na njima izgubio te iz tog razloga nisu analizirani.

Materijal je obrađen stilsko tehnološkom analizom. Pri tehnološkoj analizi vodilo se računa o dijagnostici ulomaka, odnosno tipologiji rubova, dna, ručki i općenitom načinu dodavanja glazure i biskvita na keramiku²⁸. Gledajući graf koji prikazuje učestalost tipova keramike po njihovom obliku, vidi se da su najbrojniji vrčevi sa 74 nalaza, potom zdjele s 47, tanjuri s 9 i 2 nepoznata nalaza.

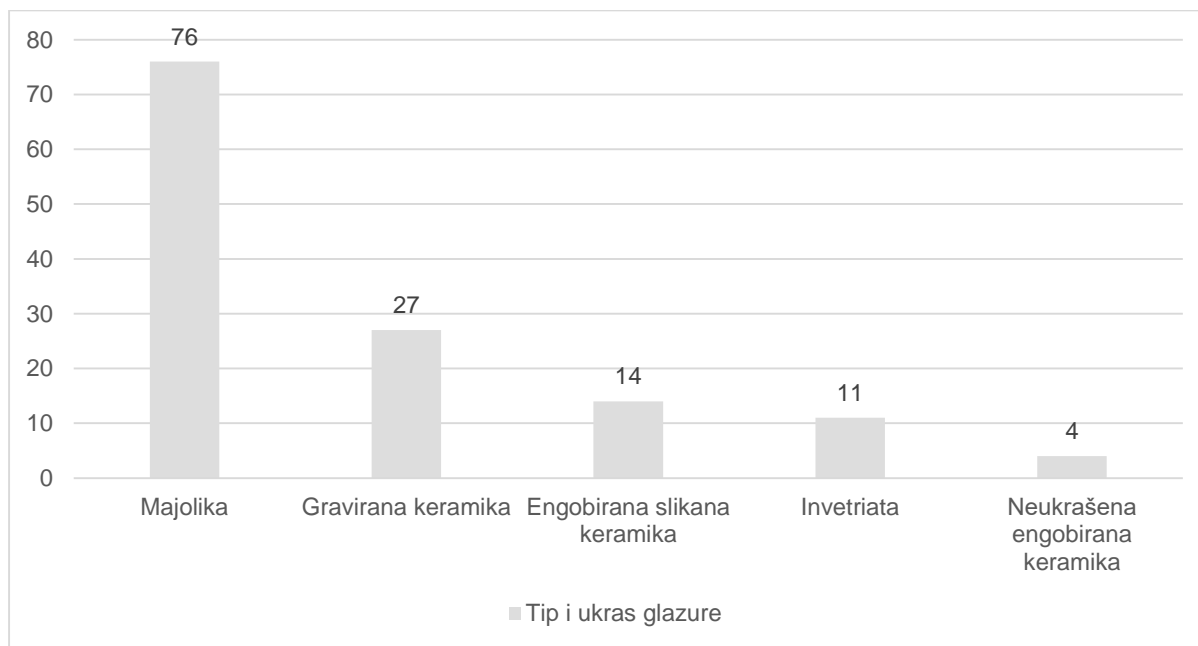
Slika 6 – Graf sa prikazom broja jedinki po njihovim keramičkim oblicima – izradio K. Srdoč

²⁶ Ovo tehnološka podjela glazura biti će zamijenjena tehnološko-stilskom podjelom

²⁷ Keramika bez ukrasa uglavnom pripada skupini invetriate, s iznimkom jedne neukrašene majoličke trakaste ručke

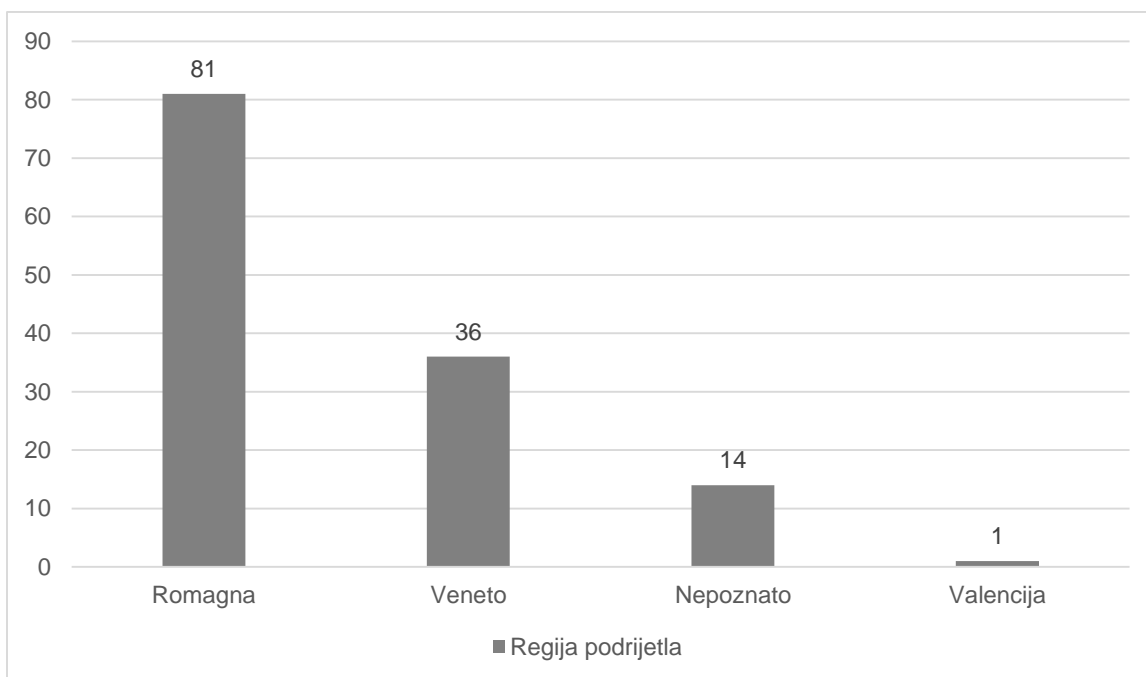
²⁸ Za metodu dijagnostike korištena je knjiga Milene Horvat „Keramika: Tehnologija keramike, tipologija lončarine, keramični arhiv“

Materijal je također podijeljen ovisno o tome kakvom je glazurom prekriven. Oblik glazure i način na koji je ukrašena bili su glavni izvor referenci i pronalaska analogija, te samim time određivanja kojem kronološkom razdoblju pripadaju ulomci. Materijal je podijeljen na pet različitih kategorija ovisno o stilskom ukrašavanju i tehnologiji glazure, a kategorije su: invetriata, engobirana keramika, slikana engobirana keramika, gravirana keramika i majolika. Svaka od ovih kategorija podijeljena je u podgrupe ovisno o kojoj stilskoj grupi pripadaju, no o tome će riječi biti kasnije. Graf (Slika 6) prikazuje količinu analiziranog materijala prema njegovoj tehnologiji glazure i stilskoj kategoriji. Najviše ulomaka pripada grupi majolike sa 76 nalaza, potom su najbrojniji nalazi gravirane keramike s 27 nalaza, slijede ih ulomci engobirane slikane keramike sa 16 nalaza, nalazi invetriate s 11 nalaza i na kraju nalazi engobirane keramike s 3 nalaza. Za glavni izvor analogija poslužili su doktorski rad Tatjane Bradare: „*Keramičko posuđe na istarskom poluotoku od srednjeg vijeka do modernog doba. Analiza arheoloških nalaza i ikonografskih prikaza*” i doktorski rad Karle Gusar: „*Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna glazirana keramika na širem zadarskom području*”.

Slika 7 – Graf s prikazom broja jedinki prema stilu ukrašavanja i tehnologiji glazure – Izradio K. Srdoč

Terminologija koja će se koristiti u ovome radu bazirana je na terminologiji talijanske arheologije jer nažalost terminologija u hrvatskoj još nije dovoljno razvijena, a njezin direktan prijevod samo bi izazvao konfuziju i nepreglednost podataka.²⁹ Isti su postupak primijenile Tatjana Bradara i Karla Gusar u svojim radovima. Talijanska terminologija koristit će se pri imenovanju identificiranih stilova ukrašavanja kao i pri imenovanju raznih motiva koji se pojavljuju kod ukrašavanja. Analize su pokazale da su gotovo svi keramički ulomci uvezeni iz Italije, koja je u ono vrijeme bila centar keramičke proizvodnje, koji je distribuirao keramiku iznimne kvalitete po cijeloj Europi.³⁰ Analizom ulomaka također je bio cilj odrediti mjesto nastanka keramike, a zaključeno je da većina ulomaka potječe iz područja Romagne, pogotovo iz Faenze koja je bila jedno od većih keramičarskih središta. Drugo mjesto otkuda potječe keramika, ali u nešto manjem broju, jest područje Veneta. Sumnja se da Stari Rakalj čak ima material koje vuče porijeklo s područja Valencije, no o tome će kasnije biti više riječi u tekstu.

Slika 8 – Graf s prikazom centra podrijetla jedinki – Izradio K. Srdoč

²⁹ Bradara (2012: 176)

³⁰ Whitehouse 1991./2000. Prema Gusar (2010: 23-24)

5. Razvoj glazirane keramike i način proizvodnje

Tehnologija keramike s engobom u Europu dolazi preko trgovačkih veza Venecije i Bizanta, odnosno Konstantinopola. Prve se radionice razvijaju na području Veneta, a kasnije na području sjeverne Italije. Jedan od razloga bio je bogatstvo kvalitetne gline s velikim postotkom željeza. Dobiveni keramičarski produkt bio je narančaste ili crvene boje, te je bio dobra podloga za ukrašavanje oslikavanjem ili urezivanjem³¹.

Keramika s neprozirnom glazurom se prvi puta pojavljuje u Bagdadu u 9. stoljeću. Keramikom s neprozirnom glazurom se smatra sva keramika sa staklastom glazurom koja je bila bojana metalnim oksidima. Važno je napomenuti kako ovaj tip keramike zapravo vuče podrijetlo iz kasnoantičkih i bizantskih radionica, a ne samo radionica dalekog istoka.³² Ta se tehnologija glaziranja širi preko islamskog svijeta te u 10. stoljeću glazirana keramika dolazi već na područje Mediterana, a u 11. stoljeću širi se na područje Pirinejskog poluotoka. Prvotni centri proizvodnje ovakve keramike nalazili su se na teritoriju maurske Andaluzije i Sicilije.

Samo ime majolika potječe od imena jednog od trgovačkih centara preko kojih je ova keramika dospijevala u ostatak Europe, a to je otok Maiorca na Balearskom otočju. Tehnologija će se nastaviti širiti s juga Italije prema sjeveru.³³ Veliku ulogu u širenju ove tehnologije također su imale talijanske trgovačke republike poput Genove i Venecije koje su svojim trgovačkim vezama s istokom, pogotovo Egiptom, trgovinom donijele ovaj tip keramike na tlo Italije.³⁴ Valja napomenuti da postoji različita terminologija za keramiku s neprozirnom glazurom, primjerice termina majolica³⁵, dok se za francusku, njemačku i skandinavsku keramiku koristi termin fajansa³⁶, a za nizozemsku i britansku koristi se delft.³⁷

³¹ Tehnika urezivanja je poznata u Kini još od 7./-8. stoljeća, a širi se preko trgovine u Perziju, potom na Mediteran gdje je prihvaćaju Bizantinci. Bradara (2012 : 22)

³² Gelichi (1986: 340) prema Bradara (2012: 22)

³³ Whitehouse (1991/2000: 140-142) prema Gusar (2010: 23). Na jugu Italije ovaj tip keramike biti će poznat kao protomajolika, a na sjeveru kao arhajska majolika.

³⁴ Gelichi (1986: 340) prema Bradara (2012: 22)

³⁵ Kroz ovaj rad koristiti će se termin majolika

³⁶ Ravanelli Guidotti (1998: 418) prema Bradara (2012: 23)

³⁷ Manners, Morley-Fletcher (1998: 102) prema Gusar (2010: 23)

Majolika će najveći razvitak doživjeti u 15. stoljeću u Italiji. Otvaraju se mnogi keramički centri i može se govoriti da se razvija prava keramičarska industrija. Mogućnost da keramika bude fino dekorirana dodatno je pospješila širenje njezine popularnosti, pogotovo u višim slojevima ondašnjeg plemstva. Odmiče se od mišljenja da keramika treba biti gruba, a izumom tiskarske preše keramičarima su postali dostupni ikonografski prikazi koji su služili kao inspiracija. Time keramičari počinju biti smatrani vrstom umjetnika. Posebno je važna Faenza kao keramičarski centar u Romagni jer se smatra da je većina uvezene majolike iz Italije proizvedena upravo u ovom središtu, dok ostatak uglavnom pripada produktima radionica na području Veneta.³⁸

Postavlja se također pitanje postojanja lokalnih radionica na području Istre. Izronjeni radioničarski otpad iz lokaliteta Sv. Ivan Kornetski kod Umaga, području uvale Valdibora, Otoka Sv. Katarina i uvale Veštar kod Rovinja upućuju na postojanje lokalnih radionica kako bi se zadovoljila potražnja za dostupnijom i jeftinijom varijantom fine keramike.³⁹

U zapisima poput statuta pojedinih gradova danas su nam dostupni primarni izvori o samom životu keramičara i njihovom zanatu te funkciji unutar gradova. Osnivana su udruženja i bratstva keramičara. Zbog potražnje za finom keramikom, radionice nisu više bile građene samo unutar urbanih središta, već su bile otvarane i izvan gradova, pogotovo uz ležišta gline ili uz rijeke. Svaka je radionica uz sebe imala drvarnicu i mlin, a bila je i moguća podjela posla na keramičara koji izrađuje oblik i na umjetnika koji kasnije ukrašava keramičarska djela⁴⁰

Uz talijansku majoliku, na području Pirinejskog poluotoka proizvodila se cijenjena *hispano-maurska keramika*. Kao jedno od najstarijih mjesta proizvodnje majolike, njezini su keramički produkti bili izrazito cijenjeni diljem Europe, pogotovo radi dodatne upotrebe lustra u proizvodnji, što je keramici dodavalo na vrijednosti i prestižu.⁴¹

³⁸ Bradara (2012: 23)

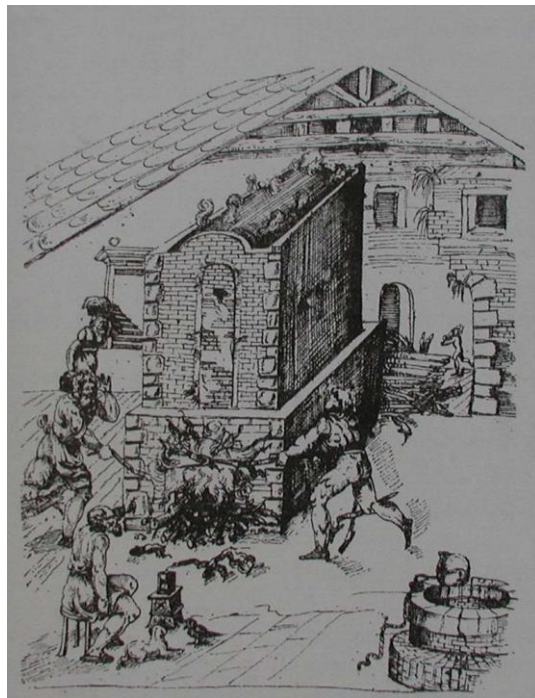
³⁹ Bradara (2001: 31-53), Bradara (2012: 30), Bradara i Saccardo (2007), Čimin (2009: 333-375), Gusar (2010: 25), Surić i Višnjić (2014: 211-243) Širec (1985: 85-107)

⁴⁰ Bradara (2012: 24-25)

⁴¹ Bradara (2012: 23)

5.1. Proizvodni proces

Proizvodnja glaziranog keramičkog posuđa dugotrajan je i složen proces. S obzirom na to da je za gotov produkt bilo potrebno minimalno dva pečenja, to je dodatno kompliciralo stvari. Cijeli proizvodni postupak nam je ostao zapisan u djelu o izradi keramike Cipriana Piccolpassa iz 16. stoljeća pod nazivom „*Li tre libri dell' arte del' vasaio*”.⁴² Prvi prioritet je bio da glina bude što kvalitetnija, odnosno da se što više iz nje izbace nečistoće prije njezine obrade na lončarskom kolu ili kalupu. Nakon obrade na lončarskom kolu, proizvod bi se stavio sušiti, a potom bi se stavio na prvo pečenje u rasponu od 12 do 24 sata na temperaturu od 950°C do 1000°C.⁴³ Za pečenje keramike upotrebljavane su posebne peći sa zatvorenim prostorom za pečenje, a strujanje zraka bilo je omogućeno kanalima koji su bili povezani s dimnjakom⁴⁴. Predmet koji je pečen jedanput nazivan je “*biskvit*”. *Biskvit* je nakon vađenja iz peći trebao biti što bolje očišćen kako bi se na njega mogla što bolje primiti glazura.

Slika 9– Peć u funkciji (Piccolpasso: *Li tre libri...*, prema Bradara, 2012, 17)

⁴² Bradara, Saccardo (2007: 22)

⁴³ Bradara (2012: 15), Gusar (2010: 26)

⁴⁴ Berti (2001) prema Bradara (2012: 16)

Nakon prvog pečenja na biskvit bi se stavljaio premaz, od kojeg možemo izdvojiti nekoliko vrsta:

Prva skupina koju izdvajamo je keramika invetriata, odnosno keramika s jedino prozirnou ili koloriranou glazurom.

„Glazura se izrađuje od staklene smjese na bazi olova (kod prozirne glazure), s dodatkom metalnih oksida za postizanje kolorističkih efekata (kod obojene glazure). Ista glazura pojavljuje se i kod engobiranih posuda. Nakon prvog pečenja predmet se mogao oslikavati ili bi se samo nanosila glazura, a onda bi se pekao po drugi put. Drugim pečenjem glazura bi postala staklasta, a ako se koristila obojena, boje bi zajedno s glazurom prianjale na posudu dajući joj kolorirani sjaj.”⁴⁵

Druga skupina koju izdvajamo je engobirana keramika, keramika koja ispod glazure ima premaz kaoline⁴⁶, tankog sloja vodene otopine specijalne bijele zemlje. Bila je veoma popularna zbog mogućnosti stvaranja površine na keramici koja se kasnije veoma lako ukrašavala oslikavanjem (*ingobbata dipinta*) ili graviranjem (*ceramica sgraffita*). Smjesa se stavljala nakon sušenja proizvoda i prije prvoga pečenja. Dok je smjesa bila djelomično osušena, keramičar je mogao urezivati razne motive po želji, te je tek nakon urezivanja stavio proizvod na pečenje. Nakon prvog pečenja proizvod se mogao oslikati, a potom se dodatno mogao glazirati prozirnou ili koloriranou glazurom.⁴⁷

Slika 10 - Rad na kolu (Piccolpasso: *Li tre libri...*, prema Bradara, 2006, 11)

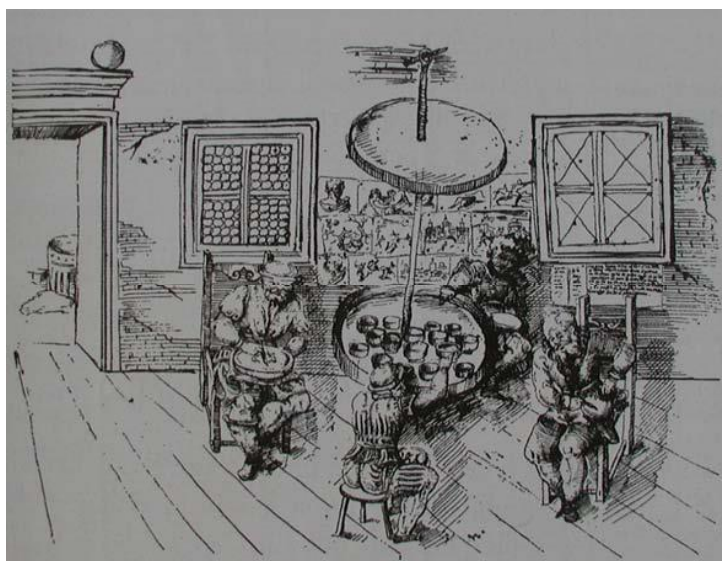
⁴⁵ Gusar (2010: 27)

⁴⁶ U literaturi poznatoj kao „terra di Vicenza“. Cuomo di Caprio (1988: 99) prema Bradara (2012: 17)

⁴⁷ Bradara (2012: 17-18), Gusar (2010: 27-29)

Treća skupina koju izdvajamo je keramika s neprozirnom glazurom, odnosno majolica (*ceramic smaltata*). Kod tog tipa se u premaz stavlja kositar da bi se dobio neproziran sloj. Zbog prisutnosti kositra, dodatno glaziranje nije potrebno jer kositar sam po sebi ostvaruje staklasti efekt.⁴⁸

Postupak izrade takve keramike jest da se na biskvit nanosi kositrena glazura. Glazura se dobiva tako da se sirovina glazure mrvči i miješa s vodom. Tako se dobivala tekuća smjesa koja se rukom nanosila na biskvit.⁴⁹ Nakon prijanjanja bijele neprozirne glazure, keramiku se oslikavalo, te potom po želji još jednom prozirno glaziralo, pa stavljalo u peć po drugi put⁵⁰. Za oslikavanje se kao boje koriste metalni oksidi, oni isti koji su se koristili i kod pravljenja koloriranih glazura. Za dobivanje plave koristio se oksid kobalta, za zelenu oksid bakra, za ljubičastu, smeđu i crnu oksidi mangana, za žutu antimona i za narančastu oksidi željeza. Specifičnost ovih boja jest što imaju svojstvo za zadržavaju sjaj, što se dodatno cijnilo kod dekoriranja keramike.⁵¹ Ove tri skupine su osnovni tipovi keramike koji se pojavljuju na lokalitetu Stari Rakalj i na području kasnosrednjovjekovnih i novovjekovnih lokaliteta Istre.

Slika 11 – Dekoriranje keramike (Piccolpasso: *Li tre libri...*, prema Bradara, 2006, 13)

⁴⁸ Piccolpasso (1971: 115, 231) prema Bradara (2012: 18-19), Gusar (2010: 29)

⁴⁹ "Sirovina glazure nastaje tako da se oksidi olti i kositra miješaju s tzv. marzacottom, silikatnom potašom nastalom miješanjem pijeska i kalcificiranoga vinskog taloga." Gusar (2010: 30)

⁵⁰ Whitehouse (1981.) prema Bradara (2012: 19)

⁵¹ Gusar (2010: 30)

6. Tipološko-stilska analiza stolne glazirane s lokaliteta Stari Rakalj

Glazirana keramika s lokaliteta Stari Rakalj sadrži inventar koji se datira od 14. stoljeća pa sve do početka 17. stoljeća. Materijal je podijeljen u nekoliko grupa ovisno o tehnološkoj izvedbi i stilu ukrašavanja, a to su: invetriata, engobirana keramika, slikana engobirana keramika, gravirana keramika i majolika. Također, kod primjerice engobirane keramike i majolike, izdvojit će se posebni stilovi ukrašavanja jer su nam oni od izuzetne vrijednosti za određivanje kronologije i referenci. Nažalost, nijedan keramički proizvod nije sačuvan u potpunosti, što znači da je većina obrađenog materijala u fragmentima. Jedan primjer majoličnog vrča je restauriran, a kroz analizu materijala moguća je djelomična rekonstrukcija još jednog majoličnog vrča.

Invetriata ili jednostavno olovno glazirana keramika prisutna je s 11 ulomaka (**Kat.1-11**). Slijedi je grupa engobirane keramike koja je podijeljena na neukrašenu engobiranu keramiku s 4 primjerka (**Kat. 12-15**), potom je slijedi podgrupa slikane engobirane keramike sa 16 primjeraka (**Kat. 16-29**) i na kraju gravirana engobirana keramika s 27 primjeraka (**Kat, 32-57**). Posljednja grupa jest keramika s neprozirnom glazurom, odnosno majolika, sa 76 primjeraka (**Kat. 58-133**), od kojih je 8 primjeraka (**Kat. 125-133**) neodredivog stila ukrašavanja zbog oštećenja, ali im je odrediv tip, pa su uvedeni radi statistike. Mnogi fragmenti keramike s ovog lokaliteta nisu obrađeni zbog svoje velike oštećenosti te time nemogućnosti da se iz njihove analize dobiju bilo kakvi podaci o učestalosti tipova ili stilova ukrašavanja.

6.1. Invetriata (olovno jednobojno glazirana keramika)

Invetriata predstavlja najjednostavniji oblik glazirane keramike gdje je ona prekrivena staklastim prozirnim ili koloriranim slojem olovne glazure.⁵² Dok je ova skupina uglavnom bila korištena kao kuhinjska keramika, mogla je poslužiti i kao stolna keramika. Obrađeno je 11 ulomaka ovog tipa (**Kat. 1-11**), a keramika je neukrašena ili je ukrašena kao *roulette ware*.

Prvi fragment (**Kat. 1**) je ulomak crvene keramike ravnog dna glaziran s obje strane. Oblik keramičkog proizvoda je neodrediv, no može se pretpostaviti da je riječ o jednom od tipičnih oblika bikoničnih zdjela ili o obliku šalice *Tazzotto*, specifičnog za područje Veneta u 14. stoljeću, a može ga se naći i na području Slovenije i Istre.⁵³ Fragmenti od (**Kat.2-11**) predstavljaju oblike tipičnih bikoničnih zdjelica 14. stoljeća podrijetlom iz Veneta. Fragmenti (**Kat.2-3**) predstavljaju dio tijela gdje je bikoničnost tijela blaže naglašena nego kod drugih primjera. Fragment tijela (**Kat.4**) je ulomak bikonične zdjelice gdje je bikoničnost oštrije naglašena s naglim vertikalnim uzdizanjem oboda koji je odlomljen, te također postojanjem rebra koje je vertikalno postavljeno. Keramika se naglo sužava prema dnu, a oblik oboda i ruba ostaje nepoznat. Ovakav tip bikonične zdjelice poznat je i pod nazivom *A listello*, potječe iz Venetskih radionica 14. i 15. stoljeća, te je raširen po našim prostorima, a varijante se nalaze na području Zadra, Nina i Istre.⁵⁴ Fragmenti oboda (**Kat. 5-6**) također pripadaju ovakvom tipu zdjele. Obod se uzdiže vertikalno, kod (**Kat.5**) obod je blago izvrnut prema van, a kod (**Kat.6**) obod je jednostavan.⁵⁵

Fragmenti dna posuda (**Kat. 7-9**) predstavljaju tip poluloptaste zdjele na prstenastoj nozi s umbom.⁵⁶ Ovaj tip pripada venetskoj produkciji od 13. do početka 15. stoljeća te je prisutan u Italiji i na području Istre.⁵⁷ Fragmenti dna (**Kat 7-8**) glazirani su svijetlo smeđom glazurom s obje strane, izuzev na području same noge⁵⁸. Fragment dna (**Kat. 9**) za razliku od ostalih fragmenata glaziran

⁵² Gusar (2010: 34)

⁵³ Bradara (2006: 19) Gusar (2010: 34)

⁵⁴ Gusar (2010: 35) Pr. Kat.6, Slika 18, Gelichi (1988: 10, 15-16) prema Gusar (2010: 35)

⁵⁵ Gusar (2010: Tabla IV. Kat.4)

⁵⁶ Gusar (2010: 36; Tabla IV. Kat. 7), Bradara (2012: 234- br.91)

⁵⁷ Bradara (2006: 19-21, T. III/30), Bradara i Saccardo (2007: 26, kat. 25, T. II/25) Gusar (2010: 36)

⁵⁸ Na fragmentu Kat.6 nije sačuvan umbo, no fragment pripada istom tipu zdjelica

je u mnogo tamnijoj tamnosmeđoj glazuri, što predstavlja odmak od ostatka fragmenata koji su glazirani u svijetlosmeđoj glazuri.

Fragment tijela (**Kat. 10**) je zanimljiv jer je ukrašen horizontalnim nizovima otisaka koji su nastali utiskivanjem nazubljenog kotačića. Cijeli oblik posude je nepoznat, no ovakav način ukrasa specifičan je za bikonične zdjelice s otvorenim plaštom koje su bile proizvedene u 14. i 15. stoljeću na području Veneta, a poznatije su pod imenom *Roulette ware*.⁵⁹ *Roulette ware* način ukrašavanja pojavljuje se kod prozirno glazirane i kod engobirane keramike.

Posljednja dva fragmenta tijela i vrata (**Kat. 11**) prema svojem obliku pripadali su vrču nepoznata oblika. Na drugom fragmentu tijela može se zapaziti otisak *trepiedi* koje je nastalo pri korištenju trokrakih podložaka s oštrim vrhovima u svrhu slaganja keramike na keramiku unutar peći kako bi se zadovoljila velika potražnja.⁶⁰

Keramiku invetriatu s lokaliteta Stari Rakalj datiramo u 14. stoljeće, te smatramo da je izrađena u radionicama Veneta⁶¹. Keramika je crvene boje u kojoj su se mogle primijetiti određene količine primjese i tinjca. Invetriatu možemo smatrati najmanje kvalitetnom i najmanje cijenjenom stolnom keramikom s ovoga lokaliteta.

⁵⁹ Bradara (2012: 55), Gusar str 34-35,

⁶⁰ Bradara i Saccardo (2007: 17)

⁶¹ Gelichi (1986c: 383 – 386) prema Bradara (2012: 55)

6.2. Engobirana keramika

Engobiranu keramiku karakterizira njezina glazura koja je sačinjena od sloja svijetle gline, odnosno engobe, koja se nanosila na biskvit. Engoba je služila kao idealna podloga za ukrašavanje. Nakon nanošenja sloja engobe, keramika je mogla ostati neukrašena, biti ukrašena oslikavanjem i/ili graviranjem, nakon čega bi se nanosio sloj olovne glazure.⁶²

6.2.1. Neukrašena engobirana keramika

Najjednostavniji primjerci engobirane keramike jesu oni kojima je jedini ukras olovna, češće kolorirana glazura, nanosena iznad sloja bijele engobe. Boja glazure može biti zelena, žuta, smeđa ili prozirna. Ovaj tip keramike može biti stolne ili svakodnevnog uporabe. Na lokalitetu Stari Rakalj obrađena su samo 4 ulomka ovakvog tipa (**Kat. 12-15**), te sve pripadaju posudama otvorenog oblika, u ovom slučaju zdjelama.

Prvi primjerak (**Kat. 12**) pripada jednom od najranijih nalaza ovog tipa, a to su bikonične zdjelice na prstenastoj nožici s obodom izvijenim prema van. Ulomci tijela i oboda crveno-narančaste su boje i glazirani su u koloriranoj žućkastoj glazuri s unutarnje strane, no s vanjske strane, žućkasta glazura je prisutna samo uz gornji dio zdjelice.⁶³ Ovaj tip zdjelice datira se od 13. do 14. stoljeće i u početak 15. stoljeća, te se povezuje s radionicama na području Veneta, a nalazi su rasprostranjeni na području Slovenije, Istre, Dalmacije i Crne Gore.⁶⁴

Drugi primjerak (**Kat. 13**), rub zdjele nepoznata oblika primjer je keramike s bijelom engomom i prozirnou glazurom. Sa vanjske strane na donjem dijelu glazura i engoba nisu prisutni. Riječ je o zdjeli čiji je rub izvučen prema van i horizontalan. Prema obliku posude ovaj se primjerak datira u kraj 14. - početak 15. stoljeća, te se povezuje s radionicama Veneta.⁶⁵

⁶² Gusar (2010: 49)

⁶³ Gusar (2006b: 142) prema Gusar (2010: 49), Slično Gusar (2010: Kat. 65)

⁶⁴ Bradara (2006: 19-21, T.III – 29-30), prema Gusar (2010: 49) : „Slovenija: Žbona Trkman, 1991, 26-27, Fig. 9; Dalmacija: Gusar, 2006b, 142, Fig. 1; Crna Gora: Zagarčanin, 2004, kat. 203“, Martinac (2004: 42, kat.15)

⁶⁵ Bradara (2006: 21-22, T. I – 12)

Treći primjerak (**Kat. 14**) je ulomak zdjele s tri plastične trake izvana ispod oboda. Ovaj oblik vanjske profilacije pojavljuje se u ranijoj arhaiskog fazi padanske gravirane keramike.⁶⁶ S obzirom na to da na ulomku nisu prisutni niti slikani niti gravirani ukrasi, ovaj je ulomak sortiran u skupinu neukrašene engobirane keramike. Ulomak je glaziran samo s unutrašnje strane, i to koloriranom zelenom glazurom, te je oštećen pri samom vrhu oboda. Ovaj oblik posude također se povezuje sa Venetskim radionicama na kraju 14. i početkom 15. stoljeća, a kod nas je prisutan na području Istre i Dalmacije.⁶⁷

Posljednji primjerak (**Kat. 15**) ulomak je vrča širokog trbuha s ravnom stopom na dnu. Sloj bijele engobe prisutan je samo na gornjem dijelu trbuha, a na donjem dijelu, pa do dna nije prisutna niti glazura niti bijela engoba. Sličan vrč pronađen je na lokalitetu Possert te ga datiramo u 15. stoljeće.⁶⁸

Sveukupno, neukrašenu engobiranu keramiku s lokaliteta Stari Rakalj možemo datirati od 14. do početka 15. stoljeća. Boja keramike je narančasta do crveno-narančaste, a faktura ulomaka varira od srednje do fine kvalitete.

Slika 12. – Kat 14. – Slikao K. Srdoč

⁶⁶ "Bertacchi, 1977, 177, T. II/177; Gelichi, 1986a, 393; Leonarduzzi, 1993, 48; Munarini, 1992, 39; Magnani, Munarini, 1998, kat. 54, 55." Prema Gusar (2010: 66)

⁶⁷ Gusar (2010: Tabla VII, kat.163)

⁶⁸ Višnjic (2013: 91, T14-2)

6.2.2. Slikana engobirana keramika

Pod slikanu engobiranu keramiku ubrajamo sve fragmente koji su ukrašeni oslikavanjem na sloj engobe te potom glazirani prozirnrom glazurom. Ovo je prvi tip keramike u kojem se susrećemo s različitim stilovima ukrašavanja koji su kronološki osjetljivi, pa će građa biti raspoređena ovisno o kronološkom slijedu motiva koji su prisutni na fragmentima. Pri analizi keramike obrađeno je 14 jedinki ovakvog tipa (**Kat. 16-29**).

Prva skupina fragmenata (**Kat. 16 – 25**) odlikuje se po korištenju tri boje u oslikavanju, a to su smeđa, žuta i zelena. Fragment tijela bikoničnog vrča (**Kat. 16**) ukazuje na moguću prisutnost izduženih bikoničnih vrčeva koji podsjećaju na gotičke oblike. Na fragmentu je oslikan potencijalni geometrijski ukras u zelenoj, smeđoj i tamnosmeđoj boji.⁶⁹ Ovakvi oblici vrčeva sa sličnim ukrašavanjem prisutni su na području Akvileje, Slovenije i Cividalea, a smatra se da su proizvedeni u Venetu. Datirani su u prvu polovicu 15. stoljeća.⁷⁰ Ulomak tijela vrča **Kat (17)** je isto dekoriran zelenom, smeđom i tamnosmeđom bojom kao I **Kat. (16)**. Kod navedenog ulomka nema naznake bikoničnosti, već je tijelo oblog oblika te vjerojatno pripada grupi bikoničnih vrčeva širokog donjeg trbuha.⁷¹ Ovakvi vrčevi prisutni su na području Friulija, te se datiraju u 15. Stoljeće.⁷²

Fragmenti (**Kat 18-22**) pripadaju skupini zdjela s prstenastom nogom i poluloptastim tijelom⁷³ Fragmenti su premazani slojem engobe i prozirne glazure jedino sa unutarnje strane. Faktura kod sva tri fragmenta je fina, a boja keramike varira od svijetlo narančaste, oker narančaste i crvenkasto narančaste. Motivi prepoznati kod fragmenata **Kat. (18-20)** su oslikani kružni medaljoni ispunjeni mrežama u žutoj ili zelenoj boji. Fragmenti **Kat. (21-22)** su dijelovi oboda razvraćenog prema van, te pokazuju ostatke dekoracije u zelenoj I žutoj boji. Ovakvi oblici i tipovi dekoracije pojavljuju se u Romagni u 15. Stoljeću.⁷⁴

⁶⁹ Bradara (2012: kat. 236)

⁷⁰ "Tomadin 1988, str. 82 - 86, kat. br. 66 - 73 (Cividale); Bertacchi 1977, kat. br. 170, 171 (Aquileia); Žbona Trkman – Bavdek - Costantini 1991, kat. br. 29 (Rihemberk)." prema Bradara (2012: 55-56)

⁷¹ Gusar (2010: kat. 102)

⁷² Tomadin (1988: kat. 67-73) prema Gusar (2010: 56)

⁷³ Gusar (2010: T.VII. kat.104)

⁷⁴ Gusar (2010: 56)

Ulomak (**Kat. 23**) ravno je dno vrča nepoznatog oblika. Glazura i sloj engobe veoma su oštećeni, no uspije se razaznati prisutnost nepoznatih ukrasa u žutoj i narančastoj boji. Datacija nije poznata. Oblik bikonične zdjele s tri plastične trake izvana ispod oboda ponovno vidimo kod fragmenta(**Kat. 24**). Ovaj oblik zdjele već je bio prisutan kod (**Kat. 14**)⁷⁵, No na ovome fragmentu prisutni su tragovi oslikavanja s unutarnje i vanjske strane u zelenoj i oker boji. Ulomak je prekriven bijelom engobom i prozirnom glazurom. Kao što je prije spomenuto, ovaj oblik posude povezuje se s venetskim radionicama na kraju 14. i početku 15. stoljeća, a kod nas je prisutan na području Istre i Dalmacije⁷⁶. U skupinu poluloptastih zdjela još pripada fragment(**Kat. 25**)⁷⁷. Ulomak je glaziran s unutrašnje strane u potpunosti, a s vanjske strane engoba i glazura su prisutni samo oko ruba. Ulomak je u veoma lošem stanju, jedino što se može razaznati jest oblik oboda koji je malo uvučen prema unutra te tragovi zelene i žute boje. Ulomak je možda imao gravirane ukrase u centru, no o tome se samo može raspravljati. Fragment okvirno datiramo u kraj 14. i početak 15. stoljeća.⁷⁸

Fragmenti (**Kat. 26-29**) pripadaju skupini engobirane keramike s mrljastim (*maculata*)⁷⁹ ili mramornim (*marmorizzata*) ukrasom. Mrljasti ukras postizao se tako da se boja kapala na keramiku ili prinostila spužvom, dok se mramorni ukras postizao tako da se pigment plave boje ubacivao u engobu i miješao, te potom nanosio na keramiku.⁸⁰ Najčešće tipovi keramike koji su ukrašeni ovom tehnikom su zdjele ili tanjuri, a glazura je bila uvijek s unutarnje strane, no u nekim se slučajevima pojavljivala i s vanjske strane.⁸¹ Fragmenti (**Kat. 26-28**) dijelovi su poluloptastih zdjela⁸² s obodom izvijenim prema van ukrašeni mrljastim oslikanim ukrasom u plavoj boji. Fragment (**Kat. 29**) jedini je primjerak gdje se susrećemo s mramornim ukrasom, a to je ulomak ravnog blago, uvučenog dna tanjura koje je s obje strane ukrašeno mramornim ukrasom u plavoj boji.⁸³ Mramorni i mrljasti način ukrašavanja je datiran u kraj 16. i početak 17. stoljeća, a smatra

⁷⁵ Gusar (2010: T. VII, kat. 163)

⁷⁶ "Bertacchi, 1977, 177, T. II/177; Gelichi, 1986a, 393; Leonarduzzi, 1993, 48; Munarini, 1992, 39; Magnani, Munarini, 1998, kat. 54, 55." Prema Gusar (2010: 66)

⁷⁷ Bradara (2006: T. III. 37)

⁷⁸ Bradara (2006: 22)

⁷⁹ „Proizvodnja mrljaste keramike započinje krajem 13. ili početkom 14. stoljeća kako to pokazuju nalazi iz Venecije, Padove i Ferrare, no krajem 16. i početkom 17. stoljeća postaje opće raširena, pa je ta vrsta možda najčešći tip postrenesansne keramike koji se pojavljuje na padanskom području.” prema Gusar (2010: 58)

⁸⁰ Gusar (2010: 57- 58)

⁸¹ Bradara (2012: 58-59)

⁸² Bradara (2006: T. VIII: 65), Bradara (2012: kat. 248)

⁸³ Bradara (2006: T. VI - 42), Bradara (2012: kat. 251)

se da je centar proizvodnje bio u Friuliju, Venetu i Romagni⁸⁴. Keramika ukrašena ovim načinom rasprostranjena je na područjima Veneta, Romagne, Lombardije, Slovenije, Crne Gore i na hrvatskoj obali.⁸⁵

Slikanu engobiranu keramiku s lokaliteta Stari Rakalj možemo podijeliti u dvije skupine: prvu skupinu (**Kat. 16-25**) koja je datirana od kraja 14. stoljeća kroz 15. stoljeće, te je karakterizirana uporabom žute, zelene i smeđe boje pri oslikavanju, a potječe s područja Veneta i Romagne. Druga skupina (**Kat. 26-29**) datirana je kasnije u sam kraj 16. i početak 17. stoljeća, te je karakterizirana plavim mrljastim i mramornim načinom oslikavanja. Keramika ove skupine vuče porijeklo s područja Friulija, Veneta I Venecije.

Važno je naglasiti da prisutnost mrljaste i mramorno ukrašene engobirane keramike direktno ukazuje na nastavak aktivnosti unutar lokaliteta Stari Rakalj i nakon pljačke i paljenja kaštela 1510. godine.

⁸⁴ Bradara (2012: 58), Gusar (2010: 57)

⁸⁵ "Saccardo 1993, str. 149, fn 21 (Italija); Cunja 1999, T. IX, 5 (Kopar); Cunja 2004, kat. br. 230 - 243 (Piran); Zagarčanin 2004, kat. br. 43, 44, 115, 119, 128, 129, 165, 166 (Stari Bar); Kovačić 2010, kat. br. 15 - 17 (Dubrovnik); Zglav Martinac 2004, kat. br. 281 - 288 (Split); Gusar 2006, str. 142, sl. 2 (Zadar)." Prema Bradara (2012: 58)

6.2.3. Gravirana keramika

Graviranu keramiku karakterizira specifičan način izrade ukrasa pomoću urezivanja na sloj engobe te potom opcionalnim premazivanjem prozirkom glazurom. Proizvodnja gravirane keramike u Italiji započinje već polovicom 13. stoljeća u Veneciji, a nastala je kao utjecaj bizantskih proizvoda gravirane keramike.⁸⁶ Gravirana keramika podijeljena je u nekoliko skupina, ovisno o tipologiji, kronologiji i načinu ukrašavanja keramike, pa je analizirana građa također podijeljena prema skupinama. Analizirano je 26 ulomaka (**Kat. 30-56**) ove skupine.

Prvi primjerak (**Kat. 30**) je ulomak tanjura na kojemu je s vanjske strane prisutan ukras urađen kotačićem, a s unutarnje je prisutna samo jedna gravirana linija. Fragmentu nije moguće odrediti točan oblik. Kombinacija *roulette warea* i graviranih ukrasa datira se od 13. pa do 15. stoljeća, a povezujemo ga s venetskom proizvodnjom.⁸⁷

Prvu skupinu gravirane keramike koju izdvajamo je **padaska arhajska gravirana keramika** (*graffita arcaica padana*). Skupina se javlja na područjima sjeverne Italije, točnije u nizini rijeke Pad, a glavni radioničarski centri su Lombardija, Romagna, Veneto i Friuli.⁸⁸ Padsku graviranu keramiku uglavnom sačinjavaju otvoreni tipovi keramike poput zdjela i tanjura, a zatvoreni tipovi poput vrča su mnogo rjeđi.⁸⁹ Padansku arhajsku keramiku možemo podijeliti na **raniju i kasniju** fazu, gdje se ranija datira od kraja 14. Te do sredine 15. stoljeća⁹⁰, a kasnija od sredine do kraja 15. stoljeća.⁹¹ Razliku između ranije i kasnije faze teško je primijetiti iz razloga jer način ukrašavanja i motivi koji su korišteni ostaju isti u obje faze, a jedino što se mijenja je suptilni pad kvalitete graviranih ukrasa, koji su, izgleda, nemarnije učinjeni.⁹²

U **raniju fazu padanske arhajske gravirane keramike** spada 9 fragmenata (**Kat. 31-37**). Radi se o tipičnim oblicima keramike koji su specifični za to razdoblje, a to su vrčevi (**Kat. 31**),

⁸⁶ Bradara (2012: 60)

⁸⁷ Bradara (2012: 62) , Gusar (2010: 63)

⁸⁸ Nepoti (1987) prema Gusar (2010: 64), Saccardo (2001: 104) prema Bradara (2012: 62)

⁸⁹ Na lokalitetu je pronađen samo 1 fragment vrča (Kat.31) koji je ukrašen graviranjem

⁹⁰ Gelichi, 1986a; Blake, 1986; Nepoti, 1987; Constantini, 1994. prema Gusar (2010: 64)

⁹¹ Gusar (2010: 67)

⁹² Nepoti, (1992: 323). Prema Gusar (2010: 68)

poluloptaste zdjele (**Kat. 32-37**). Fragmenti vrča (**Kat. 31**) ostatak su trbušastog vrča trolistnog otvora i trakaste ručke. Na tom primjeru prisutni su samo ostaci trbuha koji je ukrašen ugraviranim palmetama i vegetabilnim motivima. Gravirani su ukrasi kasnije dodatno ukrašeni smečkastom i zelenkastom bojom. Ovaj tip vrča čest je produkt venetskih radionica, te je prisutan na područjima Istre i Dalmacije⁹³. Nalazi (**Kat. 32-37**) fragmenti su poluloptastih zdjela na diskastoj (**Kat. 32-34**) ili prstenastoj nozi.⁹⁴ Poluloptaste zdjele prsenastog dna s ispupčenjem specifične su za produkciju na području Veneta, dok su poluloptaste zdjele s diskastim dnom specifične za proizvodnju iz Romagne.⁹⁵ Fragmenti (**Kat. 32-34**) primjeri su diskastih dna poluloptastih zdjelica koje vuku porijeklo iz Romagne. Glazirane su i ukrašene graviranjem i polikromnim slikanjem, u zelenoj i žutoj boji, samo s unutrašnje strane. Ukrasi su neprepoznatljivi, no može se pretpostaviti da su to ostaci biljnih ukrasa koji su specifični za ovu skupinu keramike.⁹⁶ Ulomci (**Kat. 35-37**) dijelovi su tijela i rubova poluloptastih zdjela. Ulomci tijela i oboda (**Kat. 35-36**) imaju sloj engobe i glazure samo s unutrašnje strane, a s vanjske strane samo uz rub. Na oba su fragmenta prisutni gravirani ukrasi polupalmeta koji su potom bojani žutim nijansama. Na fragmentu oboda i tijela (**Kat. 36**) uočava se da je uz ukras polupalmeta sama unutrašnjost zdjelice podijeljena na nekoliko područja pomoću graviranih vertikalnih na sam obod, kao i jedne paralelne linije uz. Obod poluloptastih zdjela vidljiv nam je na fragmentima (**Kat. 36-37**), gdje se on pri kraju uzdiže vertikalno i postaje veoma tanak. Prisutnost geometrijskih oblika u ranijoj fazi arhajske gravirane keramike prisutna nam je samo na fragmentu (**Kat. 37**) gdje se uz žućkasto-smeđu oslikanu engobu može vidjeti geometrijski ukrasi romba i slova V. Zbog stilske sličnosti s drugim poluloptastim zdjelama pronađenim na području Istre, ulomke (**Kat. 36-37**) pripisujemo venetskoj proizvodnji kasnog 14. i početka 15. stoljeća.⁹⁷

Za fragmente (**Kat. 38-45**) teško je odrediti pripadaju li kasnijoj ili ranijoj fazi pa ih zato ne svrstavamo u niti jednu skupinu. Fragment dna na prstenastoj nozi s umbom (**Kat. 38**) dekoriran je ugraviranim dvostruko prekrštenim rombom koji je oslikan žućkastom i zelenom bojom. Ovakav motiv dvostruko prekrštenog romba rezultat je venetske produkcije s početka 15. stoljeća,

⁹³ "Bradara (2006b, 46, Fig. 5); Karmelić (2009: kat. 11)" prema Gusar (2010:66), Bradara i Saccardo (2007: kat. 32-34.), Zglav Martinac (2004: kat. 82-83)

⁹⁴ Bradara (2006:T.III – 37-39)

⁹⁵ Bradara (2006: 22)

⁹⁶ Gusar (2010: 66-67)

⁹⁷ Bradara (2012: kat. 130-134), Gusar (2010: 66-67)

te je prisutan na područjima Akvileje, Padove, Pirana i Splita .⁹⁸ Dodatno, na ovom fragmentu prisutno je i oštećenje *trepiedi*, oštećenje koje nastaje pri korištenju trokrakih podložaka kako bi se u što kraćem roku ispekla što veća količina keramike.⁹⁹

Fragmenti (**Kat. 39-40**) dijelovi su tankih oboda poluloptastih zdjela koje su glazirane s obje strane pri vrhu, a ukrašene graviranjem samo s unutrašnje strane. Fragmenti (**Kat. 41-42**) dijelovi je zdjela nepoznatog oblika koji s unutrašnje strane ima dekoraciju polupalmeta, koja se pojavljuje tijekom cijelog 15. stoljeća.

Nalazi velikih otvorenih zdjela diskastog dna i rubom izvučenog prema van s malim obodom predstavljaju dilemu (**Kat. 43-44**). Fragmenti su engobirani i glazirani samo s unutrašnje strane, a s vanjske samo uz sam rub. Unutrašnjost je veoma oštećena, no prepoznaju se gravirani ukrasi lošije kvalitete koji podsjećaju na ukras neprekinute palmete koja bi se datirana u kraj 14. i početak 15. stoljeća.¹⁰⁰ Oblik posude ovako široko otvorenog oblika trebao bi se datirati tek pri sam kraj 15. stoljeća¹⁰¹. Ova dva fragmenta s oprezom se mogu datirati u sredinu 15. stoljeća te je moguće da potječu iz venetskih radionica zbog stila ukrašavanja i oblika posude.

Jedini mogući primjer zdjele u obliku krnjeg stošca¹⁰² nalazimo na fragmentu ruba (**Kat. 45**). Fragment je glaziran s obje strane i oslikan u zelenkastoj boji, a prisutne su dvije koncentrične gravirane linije paralelne na rub. Zdjele krnjeg stošca karakteristične su kraj 14. i početak 15. stoljeća, a potječe s područja Veneta.¹⁰³

Krajem 15. stoljeća na području Romagne pojavljuje skupina **gravirane keramike s pojednostavljenim ukrasom**¹⁰⁴. Ovu skupinu odlikuje maksimalna jednostavnost ukrasa. Ukrasi su izrađeni brzo i nemarno, a oslikavanje je prisutno u samo zelenoj, ponekad i smeđoj boji. Kod primjeraka s lokaliteta Stari Rakalj zabilježeno je 5 ulomaka ove skupine (**Kat. 46-50**), svi su

⁹⁸ Bertacchi (1977, kat. 103); Buora, Tomadin (1993, kat. 64-65); Munarini, (1990b, 37 – slika gore desno; 1992, kat. 211); Cunja (2004, kat. 309) prema Gusar (2010: 67), Zglav Martinac (2004: kat. 90, 97)

⁹⁹ Gusar (2010: 27)

¹⁰⁰ Bradara (2012: 65, kat. 123)

¹⁰¹ Bradara (2006: 25, T.II 14)

¹⁰² Bradara (2012: T. VII: 54)

¹⁰³ Bradara (2012: Kat. 125-129) Gusar (2010: 64)

¹⁰⁴ Ova skupina kronološki traje od kraja 15. Pa do sredine 16. stoljeća, Gusar (2010: 68)

datirani u zadnju četvrtinu 15. stoljeća te vuku porijeklo s područja Romagne. Fragment zdjele nepoznata oblika (**Kat. 46.**) ukrašen je biljnim motivom, vjerojatno polupalmetom, koja je prema izvedbi izrađena brzo i nespretno. Uz ukras polupalmete, prisutno je i nekoliko paralelnih graviranih linija. U središtu fragmenta nalazimo oštećenje u obliku rupice što upućuje kako se nije posvećivalo dovoljno pažnje proizvodnom procesu. U sljedećim se primjerima (**Kat. 47-50**) pojavljuje motiv *tre mele*, odnosno tri jabuke, koji je specifičan za ovu skupinu keramike¹⁰⁵. Ulomci dna zdjela na diskastoj nozi (**Kat. 47-49**) kao i kod prijašnjih primjera su ukrašeni i glazirani samo s unutrašnje strane. Ukraši *tre mele* izrađeni su u brznoj i nemarnoj maniri, a oslikavanje bojama rađeno je u smeđoj i zelenoj (**Kat. 47**) ili samo zelenoj boji (**Kat. 48-49**). Jedini ulomak koji nam daje naznaku oblika ovih zdjela jest (**Kat. 50**), gdje je uz tijelo očuvan i dio oboda, pa se može zaključiti da je riječ o zdjelama s velikim obodom.¹⁰⁶

U drugoj polovici 15. stoljeća tehnologija ukrašavanja keramike napreduje. Osim tanke zašiljene alatke (*a punta*) koja se koristila do sada, keramičari se počinju koristiti i širokom tupom alatkom (*a stecca*). Nova alatka bila je ključna u razvijanju novog stila odstranjene pozadine (*a fondo abassato*). Tankom alatkom crtali su se precizni crteži, a tupom alatkom se pokušao imitirati reljef. Uz razvitak alatki, proširio se i repertoar boja koje se počinju koristiti. Korištenjem obje alatke došlo je do novog načina graviranja keramike koje nazivamo "*a punta e stecca*". Do sada jedine boje koje su bile prisutne na keramici jesu zelena i žuta, no od sada na keramici mogu biti prisutne ljubičasta i plava.¹⁰⁷ Ovi tehnološki napredci omogućili su dolazak **renesansne gravirane keramike**.

Prvi primjerak koji se pojavljuje jesu ulomci zdjelice razvrgnutog oboda (**Kat.51**). Sloj engobe i glazure je veoma oštećen, no ostaci sugeriraju na postojanje zelene i žute boje. Zdjelica je ukrašena s tri para koncentričnih graviranih linija, te nizom cik-cak linija ispod oboda napravljeni s tupom alatkom. Fragment nije moguće točno odrediti, no datira se od kraja 15. stoljeća nadalje.

Zanimljiva su 3 fragmenta zdjelice nepoznata oblika, vjerojatno poluloptastog¹⁰⁸ (**Kat.52**). Zdjelica je ukrašena s obje strane, te se prema ukrasu može vidjeti da je visoke kvalitete. Na vanjskoj strani prisutne su polupalmete iznad kojih se nalazi biserni niz. Ukras je rađen tehnikom

¹⁰⁵ Bradara (2012: 68), Gusar (2010: 69)

¹⁰⁶ Bradara (2006: T.II 20-21)

¹⁰⁷ Bradara (2012: 74), Nepoti (1991, 118-119) prema Gusar (2010: 73)

¹⁰⁸ Bradara (2006 T.III 40-45)

sniženog dna čime je postignuta reljefnost. Unutarnja strana ukrašena je također bisernim nizom uz motive cvijeća koji su rađeni isto u tehnici sniženog reljefa. Pojavljuju se čak plave i žute nijanse koje prije nisu bile prisutne, a keramika je glazirana prozirnomo glazurom u potpunosti. Nažalost nije moguće odrediti porijeklo zdjelice, no prema tehnici ukrašavanja smještamo je na kraj 15. stoljeća, a možda i početak 16. stoljeća.

Nastavak korištenja tehnike *a punta e stecca* vidjet ćemo na sljedećim primjerima (**Kat. 53-54**). Ulomak tijela zdjele nepoznatog oblika (**Kat.53**) ukrašen je graviranim koncentričnim linijama i geometrijskim motivima rombova.¹⁰⁹ Ulomak tijela zdjele (**Kat.54**) s unutarnje strane je ukrašen tehnikom sniženog dna gdje se mogu vidjeti ukrasi polegnutih *monticellia*, odnosno stiliziranih brdašca.¹¹⁰ Ova dva fragmenta se datiraju u drugu polovicu 16. stoljeća te se povezuju s radionicama Veneta, a prisutni su u Sloveniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Albaniji.¹¹¹

Fragmenti (**Kat. 55-56**) primjerci su keramike koja je također obrađena tehnikom “*a punta e stecca*”, ali s glazurom koja je kolorirana ili u žućkastosmeđu (*lionata*) ili u zelenu boju.¹¹² Ulomak oboda zdjele (**Kat. 55**) ukrašen je nizom crtica tehnikom *stecca*, a glazura je kolorirana u žućkastosmeđu boju, dok je (**Kat. 56**) ukrašen istom tehnikom gdje se ponovno pojavljuje niz debljih crtica, i u ovom slučaju, još se u sredini nalazi stilizirani motiv spirale. Oba fragmenta datiramo u kraj 16. ili početak 17. stoljeća, a njihovo porijeklo povezuje s provincijom Romagnom.¹¹³

Graviranu keramiku s lokaliteta Stari Rakalj možemo podijeliti u više skupina: u prvu skupinu (**Kat. 31-45**) spadaju nalazi arhajske gravirane keramike koja traje od kraja 14. do kraja 15. stoljeća. Za raniju fazu koja traje od kraja 14. do sredine 15. stoljeća karakteristični su precizniji ukrasi biljnih i geometrijskih motiva, dok kasniju fazu koja traje od sredine do kraja 15. stoljeća karakteriziraju isti geometrijski i biljni motivi lošije kvalitete zbog nemarnije i brže izrade. Samim krajem 15. stoljeća ukrašavanje se dovodi na minimum, što je vidljivo na primjerima (**Kat. 46-50**)

¹⁰⁹ Slične motive pronalazimo kod Bradara (2012: kat. 167)

¹¹⁰ Gusar (2010: kat 248)

¹¹¹ Gusar (2010: 93-94), za hrvatske lokalitete „Matejčić (1972, 155, Sl. 8); Bradara, (2001, Sl. 2 i 8); Pavičić, (2001, 121, Sl. 11), Zglav-Martinac (2006, 132-133, Fig. 13-14); Kovačić (2006, 163, Fig. 3.)” prema Gusar (2010: 94), Bradara (2006: 31), Bradara i Saccardo (2007: kat. 94), Širec (1995: 140, kat. 5 i 33, Sl. 7 i 22) Zglav Martinac (2004: kat: 157)

¹¹² Gusar (2010: 94)

¹¹³ Gusar (2010: 94-95)

koji su smješteni u skupinu gravirane keramike s pojednostavljenim ukrasom, a rezultat su proizvodnje provincije Romagne. Paralelno uz ovu skupinu razvijaju se tehnike ukrašavanja i bojanja, pa se od kraja 15. stoljeća može govoriti o renesansnoj keramici (**Kat. 51–56**), koja se datira od kraja 15. stoljeća do početka 17. stoljeća, što ponovno može potvrditi ljudsku aktivnost na ovom lokalitetu nakon njegova rušenja 1510. godine.

6.3. Majolika

Najbrojnija vrsta keramike na lokalitetu Stari Rakalj svakako pripada majolici. Majolika je keramika na čiji se biskvit stavlja sloj olovne glazure koji je bio izmiješan s kositrom. Kao rezultat nastala bi sjajna bijela neprozirna površina koja je bila idealna za oslikavanje.¹¹⁴ Majolika se u susjednoj Italiji, od kuda je većina ovog materijala uvezena, prvi puta pojavljuje sredinom 13. stoljeća, s centrima u Orvietu, Pisi i Bologni¹¹⁵, a kasnije se širi na područje cijele Italije od čega je za naše područje posebno važno keramičarsko središte u Faenzi u provinciji Romagni. Unutar ove skupine, kao što je bio slučaj i s graviranom keramikom, razlikujemo više skupina ili *famiglia* majolike koje je sastavio Gaetano Ballardini¹¹⁶, a one su podijeljene ovisno o keramičkim oblicima i stilu ukrašavanja. S lokaliteta je obrađeno 76 ulomaka (**Kat. 57-132**) majolike.

Prva stilska skupina majolike prisutna na ovome lokalitetu je **arhajska majolika**, a njoj pripadaju samo tri nalaza (**Kat. 57-59**). Arhajska majolika proizvodila se u središnjoj i sjevernoj Italiji, te je proizvodnja podijeljena na regionalne varijante od kojih je za naše područje važna skupina s padanskog područja (Romagna, Pijemont, Veneto, Friuli i Lombardija) i Marche.¹¹⁷ Arhajska majolika nastaje već u 13. stoljeću, no nalazi s lokaliteta Stari Rakalj pripadaju kasnijoj skupini koja kraje od sredine 14. stoljeća te traje sve do početka 15. stoljeća. Najčešći nalazi koji su prisutni u ovoj skupini su vrčevi, kojima i pripadaju fragmenti (**Kat. 57-59**).¹¹⁸ Fragment trakaste ručke vrča nepoznatog oblika (**Kat. 57**) ukrašena je poprečnim oslikanim potezima u zelenoj boji.

¹¹⁴ Gusar (2010: 107)

¹¹⁵ Costantini (1998: 291) prema Bradara (2012: 85)

¹¹⁶ Ballardini (1938: 10) prema Gusar (2010: 107)

¹¹⁷ Gusar (2010: 109)

¹¹⁸ Bradara (2012: 86)

Ukrašavanje keramike u svijetlo zelenoj i smeđoj boji tipično je za arhajske majolike, a kasnije se dodaje i plava boja.¹¹⁹ Dodatno, kvaliteta same bijele neprozirne glazure je slabija¹²⁰. Drugi fragment koji pripada arhajskoj skupini (**Kat. 58**) fragment je trbuha vrča izduženog tijela. Sama glazura fragmenta nije čisto bijele neprozirne boje, već ima blagu nijansu sivkaste. Fragment je ukrašen oslikanim cik cak ukrasima podijeljenim u polja s horizontalnim i vertikalnim linijama u crnoj boji. Ovakav izduženi oblik vrča i način ukrašavanja povezuje se s radionicama Romagne i Veneta koje funkcioniraju krajem 14. stoljeća.¹²¹ Posljednji fragment ručke vrča ovalnog presjeka (**Kat. 59**), moguće pripada podgrupi plave arhajske majolike, gdje je tipična zelena boja koja je bila korištena za ukrašavanje zamijenjena plavom bojom. Ova grupa tipična je za područje Romagne, Toskane i Marche, a pojavljuje se od početka 14. stoljeća.¹²²

Druga stilska skupina majolike koju izdvaja Ballardini je majolika **strogog stila** “*Stile severo*” koju je datirao od 1425-1500. godine.¹²³ Karakteristika ovog stila jest prijelaz iz arhajske gotičke keramike u renesansnu keramiku, što podrazumijeva razvoj dekorativnih motiva.

Ballardini dijeli strogi stil na dvije faze. U prvoj fazi jedina *famiglia* koja je prisutna na lokalitetu Stari Rakalj jest *famiglia zaffera in rilievo* kojoj pripada fragment (**Kat. 60**). Karakteristike ove skupine jest uporaba plave boje koja je dobivena od kobalta. Ova tamno plava boja bila je iznimno gusta te se koristila kako bi se dodatno postigla reljefnost na keramici. Fragment trbuha (**Kat. 60**) ukrašen je motivom plavih bobica koje su reljefno izbočene, a okružene su motivima grančica oslikanih mangansko smeđom bojom. Fragment se datira u početak 15. stoljeća., a povezana je s radionicama Romagne.¹²⁴

Pod skupinu *Zaffere in rilievo* predstavlja *Zaffera diluita*, odnosno keramika ukrašena istim stilom gdje je boja razrijeđena pa su nijanse plave svjetlije i ne postiže reljefnost na keramici.¹²⁵ Na fragmentima tijela ovoidnih vrčeva¹²⁶ (**Kat. 61-63**), koji su ukrašeni u stilu *Zaffera diluita* razaznaje se jedino medaljon dvostrukog vijenca s bobicama u kobaltno plavoj i mangansko

¹¹⁹ Gusar (2010: 112)

¹²⁰ Vidi se nedostatak sjaja na površini, kao i prisutnost nečistoća na glazuri.

¹²¹ Bradara (2012: 86, kat. 266), Gusar (2010: 112-113, Kat. 346)

¹²² Bradara (2012: 89-90), Gusar (2010: 112)

¹²³ Ballardini (1938: 10) prema Gusar (2010: 119)

¹²⁴ Gusar (2010: 119)

¹²⁵ Bradara (2012: 91-92), Gusar (2010: 119)

¹²⁶ Ovoidni vrčevi su najučestaliji nalazi ove skupine keramike, Bradara (2006: T. I – 4)

smeđoj boji koji je mogao okruživati biljne ukrase.¹²⁷ Iako se fragmentima ne može u potpunosti odrediti kakvom tipu vrča pripadaju, motiv dvostrukog vijenca pojavljuje se na trbušastim vrčevima trolistnog otvora, ravne stope i trakaste ručke, a to su odlike vrčeva prve polovice 15. stoljeća koji su izrađivani u Romagni, a kod nas su prisutni na području Zadra, Splita, Vrane i Istre¹²⁸

Druga faza strogog stila započinje s pojavljivanjem kombinacija gotičkih i renesansnih motiva na keramici.¹²⁹ Najbrojnija skupina strogog stila svakako je skupina **cvjetne gotike** (*famiglia gotica ili famiglia gotico-floreale*). Motiv gotičkoj lista koji je prije bio prisutan na arhitekturi počinje se koristiti pri ukrašavanju keramike. Biljni motivi poput gotičkog lista mogu biti zamijenjeni prikazom obiteljskog grba, Kristova monograma ili životinjskog prikaza.¹³⁰ Ovi motivi se uvijek nalaze unutar medaljona u obliku ljestvi (*“a scaletta”*) u plavoj boji, a sami rubovi medaljona mogu biti dodatno ukrašeni polupalmetama koje podsjećaju na lepeze (*“a ciuffo”* motiv) ili stupcima koji su ispunjeni križnim potezima ili kosim crticama¹³¹. Svaki fragment ove keramike izrađen je od kvalitetne gline oker boje. Ovo je daleko najbrojnija skupina nalaza s ovoga lokaliteta, s čak 48 obrađenih ulomaka (**Kat. 64-113**). Gotovo svi nalazi ove skupine pripadaju vrčevima ovoidnih ili loptastih oblika,¹³² osim jednog nalaza oboda poluloptaste zdjele i jednog fragmenta nepoznatog tipa keramike. Većina vrčeva pokazuje iste karakteristike, a to su blago naglašena noga, trakasta ručka, trolistni otvor i loptasto tijelo koje može varirati po obliku.

Prvih pet fragmenata (**Kat. 64-68**) primjeri su niskih nogu vrčeva s ravnim dnom. Medaljon *“a scaletta”* prisutan je na fragmentima (**Kat. 64-66**), na fragmentu (**Kat. 67**) prisutne su samo crtice, koje su služile kao ukras oko samog medaljona. Na primjeru loptastog vrča (**Kat. 68**) jasno je vidljiv način podjele dekoracije unutar polja, koja su omeđena oslikanim plavim horizontalnim crtama uz dno i vertikalnim crtama, kojih može biti dvije do tri. Fragmenti oboda vrčeva (**Kat. 69-71**) specifičnog su oblika, upravo zbog tipičnog trolistnog otvora, koji vrčevi cvjetne gotike posjeduju¹³³. Na svakom od tih fragmenata je djelomično prisutan ukras lepezastih polupalmeta

¹²⁷ Bradara (2012: 92)

¹²⁸ Bradara (2006: 41), Bradara (2017: 137), Bradara I Saccardo (2007: 46 - Fig. 7), Karmelić (2009: kat. 4) Prema Gusar (2010: 120), Zglav Martinac (2004: kat. 114)

¹²⁹ Bradara (2012: 94-95), Gusar (2010: 126-127)

¹³⁰ Bradara (2012: 94)

¹³¹ Gusar (2010: 127)

¹³² Bradara (2006: T. I-5)

¹³³ Oblik trolistnog otvora. Gusar (2010: T. IX), Višnjic (2013: T. XII – 1, T. XIII - 2)

“*a ciuffo*”. Fragmenti ručaka (**Kat. 72-73**) trakastog oblika potvrđuju još jednu karakteristiku tipičnog oblika majoličkog vrča. One mogu biti ukrašene¹³⁴ (**Kat. 72**) ili neukrašene (**Kat.73**). Fragmenti trbuha i vrata, na kojima je prisutan oslikani ukras lepezaste polupalmete *a ciuffo* u kobaltno plavoj boji prisutan je na fragmentima (**Kat. 74-81**). Na fragmentima (**Kat. 74-77**) ukras se nalazi na širim trbusima vrčeva, nacrtan u većim dimenzijama te se širi prema van i nije omeđen poljima ni medaljonom. U drugu ruku, *a ciuffo* motiv na primjerima (**Kat. 75-81**) prisutan je unutar zatvorenih polja, u manjim je dimenzijama, a listovi polupalmeta su preciznije oslikani¹³⁵. Medaljon ljestvi, odnosno “*A scaletta*” koji se koristi za omeđivanje centralnih glavnih motiva prisutan je na fragmentima (**Kat. 82-91**). Medaljon je temeljno oslikan nijansama kobaltno plave boje (**Kat. 82-88**), no medaljon može biti dodatno oslikan i smeđom ili narančastom bojom s unutrašnje strane, kao što je prisutno na primjerima (**Kat. 89-91**). Oko “*a scaletta*” medaljona mogla su se nalaziti polja popunjena križnim potezima ili kosim crticama¹³⁶, što ukazuju fragmenti (**Kat. 92-98**). Unutrašnjost medaljona može biti ukrašena mnogim detaljima. Jedan od njih je detalj sitnih vitica obratnog slova G, kao kod fragmenta (**Kat.99**). Zanimljiv je fragment (**Kat. 100**) gdje je unutrašnjost dekorirana sitnim G viticama i nepoznatim valovitim ukrasom u smeđoj boji, koji je vjerojatno predstavljao nekakav biljni ukras. Fragment (**Kat. 101**) oslikan je mnogo neopreznije, a prikazuje nepoznati ukras narančaste kocke okružene vertikalnim plavim crtama u odnosu na njezine stranice. Biljni motivi najbolje su vidljivi na fragmentima (**Kat. 102-105**), a pogotovo je važno naglasiti prošireni repertoar korištenih boja, gdje se počinju koristiti nijanse zelene, žute i smeđe boje. Na fragmentima (**Kat. 106-107**) nažalost nije moguće u potpunosti odraditi klasifikaciju, no zbog stila ukrašavanja i korištenja određenih paleta boja te njihove stratigrafske pozicije svrstavamo ih u skupinu cvjetne gotike. Ukras koji se koristio za ispunjavanje površine unutar medaljona “*a scaletta*” je motiv mrežastog romba na (**Kat. 108.**). Ukras pokazuje sličnost s pojedinim heraldičkim motivima¹³⁷, no u ovome slučaju smatramo da je korišten isključivo samo za ispunjavanje unutrašnjosti medaljona¹³⁸. Ulomak nepoznate posude (vrča?) zatvorenog oblika (**Kat. 109**), prikazuje već poznate prikaze biljnih motiva, no u ovom slučaju paleta boja je tamnija,

¹³⁴ Nažalost, glazura fragmenta je oštećena pa nije moguće odrediti ukras

¹³⁵ Ukras I pozicija polupalmeta Kat. 80 podsijeća na ukrase vrča Gusar (2010: kat. 385), koji se tumači kao prijelazno razdoblje između prve i druge faze strogog stila. Prema Gusar (2010: 124-125)

¹³⁶ Gusar (2010: 127)

¹³⁷ Primjeri Gusar (2010: kat.423-425)

¹³⁸ Iako nedostaje središnji motiv, slična dekoracija uz rub medaljona prisutna je na primjerima Gusar (2010: kat. 430-431)

potezi su precizniji u odnosu na prijašnje primjere, a jedina boja prisutna je nijansa tamno plave. Anomaliju predstavlja ulomak nepoznatog oblika posude (**Kat. 110**). Fragment je blago konkavnog oblika s veoma tankom stijenkom od 2-3 milimetra. Ukrašen je s unutrašnje strane motivom spirale u kobaltno plavoj, a s vanjske strane ukrašen je ispupčanim središtem tirkizne boje koje je omeđeno nizom od 3 koncentrična kruga (narančasto, tamnoplavo, narančasto), a na rubove najšire koncentrične kružnice postavljene su okomite crte u tamnoplavoj boji. Nije poznata uloga ovog fragmenta, no moguće je da je služio ili kao ukras na određenoj posudi, ili kao poklopac¹³⁹. Prema stilu ukrašavanja te izboru korištenih boja, ovaj fragment smještamo u skupinu cvjetne gotike te ga datiramo od kraja 15. do početka 16. stoljeća, no mjesto izrade ostaje nepoznato.

Ulomci vrča (**Kat. 111**) su zanimljivi jer se na njima može otkriti centralni motiv na vrču, a to je znamen Sv. Bernardina. Popularan motiv trigrama IHS Sv. Bernardina sastavljen je tako da se slovo H nastavlja na križ, a sam trigram je okružen krunom s plamtećim zrakama u obliku vijugavih linija (*raggiere a fiamme*)¹⁴⁰ u narančastoj i tamnoplavoj boji¹⁴¹. Motiv Sv. Bernardina pojavljuje se od kraja 15. stoljeća¹⁴² do početka 16. stoljeća, a materijal povezujemo s romagnolskim radionicama. Keramika s istim motivom zabilježena je na prostorima Istre, Slovenije i na području Zadra.¹⁴³ Tipičan ukras za cvjetnu gotiku vidljiv je na ulomku ruba poluloptaste zdjele (**Kat. 112**), na kojem je s unutrašnje strane prisutan ukras trokutasto stiliziranih brdašca, odnosno ukras "*monticelli a triangolo*" oslikan u plavoj boji, a uz rub se pojavljuju koncentrične kružnice u plavoj i narančastoj boji.¹⁴⁴ Polagani prijelaz u renesansnu keramiku predstavlja fragment vrata vrča (**Kat. 113**), gdje se prazni neukrašeni prostor više ne popunjava samo vijugavim linijama ili poljima ispunjenim crticama, već se cijeli dijelovi keramike počinju oslikavati u raznim bojama, u ovom slučaju zelenom.

Većina fragmenata cvjetne gotike s ovoga lokaliteta posjeduje neke od karakterističnih ukrasa: medaljon "*A scaletta*", lepezaste polupalmete "*a ciuffo*", nizove prekrivenih ili kosih linija u

¹³⁹ Debljina stijenki na ovome fragmentu je neujednačena, pa je manja vjerojatnost da se radi o ulomku poklopca

¹⁴⁰ Gusar (2010: kat. 407)

¹⁴¹ Bradara (2012: 101), Gusar (2010: 131)

¹⁴² Na području Istre češći su nalazi koji pripadaju kraju 15. Stoljeća. Prema Bradara (2006: 45)

¹⁴³ Bradara (2006: 45), Gusar (2010: 132)

¹⁴⁴ Bradara (2012: Kat. 297), Gusar (2010: Kat. 413)

kobaltno plavoj boji, središnje biljne motive, motive brdašaca i IHS trigrama. Svi ovi ukrasi karakteristični su za keramičarske proizvode provincije Romagne i Marche te keramičarskog centra Faenze. Ove karakteristike datiraju se od kraja 15. stoljeća pa sve do početka 16. stoljeća. Sami motivi nastavit će se u doba renesanse, no doživjeti će neke modifikacije.¹⁴⁵

Paralelno sa posljednjim fazama strogog stila krajem 15. i početkom 16. stoljeća počinje se pojavljivati **renesansna majolika**. Prvi specifični motiv koji se počinje pojavljivati veže se uz oblike zdjela i tanjura, a to je ornament “*a calza*”. Ornament “*a calza*” pokušava oponašati dekoraciju čarape, a da bi se to postiglo rade se koncentrične kružnice u plavoj, oker i ljubičastoj boji s vanjske, no ponekad i s unutarnje strane.¹⁴⁶ Ornament “*a calza*” zabilježen je kod primjera ulomaka rubova tanjura (**Kat. 114-116**). Ornament je slikan isključivo u plavoj boji (**Kat. 114-115**). Unutrašnja strana otvorenih posuda također zna biti ukrašena koncentričnim kružnicama, dodatno ukrašena kružnim ili trokutastim poljima ili pak raznim nizovima crtica, kao što je primjer ulomka zdjelice (**Kat. 116**), gdje je plavi *a calza* ornament prisutan izvana, a unutrašnjost je ukrašena nizom žute, plave i narančaste kružnice. Narančasta je kružnica dodatno ukrašena nizovima crtica u plavoj boji, a potencijalna trokutasta polja naziru se na žutoj kružnici. Ovaj stil ukrašavanja povezuje se sa faentinskim radioničkim krugom i datira se na kraj 15./ početak 16. stoljeća.¹⁴⁷

Medaljon “*a scaletta*” pojavljuje se i na vrčevima renesansne keramike, a unutrašnjost medaljona može biti ispunjena raznolikim motivima. Jedan od tih motiva je motiv sedam novčića (*sette di denari*) koji se sastoji od plavih kružnica sa središnjim manjim kružićima žute boje te iscrtkani potezima narančaste ili plave boje. Fragment (**Kat. 117**) dekoriran je ovim ukrasom te ga datiramo u prvu polovicu 16. stoljeća¹⁴⁸. Ukras povezujemo s radom faentinskih radionica, a tako ukrašene vrčeve pronalazimo na područjima Italije, Slovenije, Crne Gore te kontinentalne i primorske Hrvatske.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Bradara (2006: 46), Gusar (2010: 127)

¹⁴⁶ Ravanelli Guidotti (1998: 193, sl. 5 – 6), Ciaroni (2004: 167, br. 9) Prema Bradara (2012: 104), Gusar (2010: 138)

¹⁴⁷ Gusar (2010: 139)

¹⁴⁸ Ukras je prisutan i u drugoj polovici 16. stoljeća, no u kasnijoj fazi boje postaju mnogo intenzivnije.

¹⁴⁹ Stopar (1999, 160, T. XXI/1); Cunja (2001, 110-111, kat. 9), Prister (1998, 61, kat. 22); Zagarčanin (2004: 48, kat. 98-99, 202) prema Gusar (2010: 142), Čimin (2008: 32-33), Zgrav Martinac (2004: kat. 174)

U drugoj polovici 16. stoljeća na području Romagne, pogotovo Faenze, počinje se izrađivati renesansna keramika s **geometrijsko-cvjetnim** (*geometrico-fiorito*) ornamentima. Karakteristike ove keramike su geometrijski prepleti u kombinaciji s biljnim motivima. Pogotovo je prisutan *horror vacui*, želja da se sva površina ispuni ukrasima, što je kod ovog tipa učinjeno popunjavanjem cijele površine plašta s rombovima kobaltno plave boje te ispunjavanjem njihove unutrašnjosti sa spiralama, točkicama ili crticama.¹⁵⁰ Fragment trbuha vrča (**Kat. 118**) primjer je takvog ukrašavanja plašta, te se datira u drugu polovicu 16. stoljeća. Kod primjera sa Starog Raklja, riječ je o već prisutnim trolistnim vrčevima na niskoj nozi ovalnog ili trbušastog oblika. Centralni motiv nalazi se na prednjem dijelu vrča, ispod samog otvora, a motiv je smješten unutar romba ili ovalnog medaljona. Primjer trolistnog vrča na niskoj nozi gdje je centralni motiv postavljen unutar ovalnog medaljona pronalazimo među fragmentima trolistnog vrča (**Kat. 119**). Unutar medaljona prikazano je poprsje mladića u profilu. Mladić je okrenut ulijevo, a odjeven je u antičku haljinu koja je vezana na lijevom ramenu. Glavni je motiv inspiriran antikom koja je bila učestala na umjetnosti renesanse, a očituje se na prikazu odjeće i kose. Crtež je izveden oker, smeđom, narančastom i plavom bojom. Površina oko medaljona ukrašena je geometrijskim ukrasima rombova u plavoj boji.¹⁵¹ Gotovo identičan vrč s istim motivom pronađen je u Zadru u Nadbiskupskoj palači¹⁵². Drugi primjer je trolistni trbušasti vrč (**Kat. 120**), koji je jedini dostupan rekonstruirani primjer. Glavni motiv postavljen je u okvir velikog romba koji je omeđen geometrijskim ukrasima rombova i kružnica oslikanih u kobaltno plavoj boji. Glavni motiv unutar romba prikazuje pejzaž, što je učestali motiv koji se pojavljuje, s time da unutar pejzaža može biti prikazivana raznolika arhitektura, poput svjetionika ili kula.¹⁵³ Korištene boje su zelena, oker, smeđa i plava. Vrčevi s prikazima unutar medaljona ili romba proizvodili su se u radionicama Faenze, u drugoj polovici 16. stoljeća, a kod nas su prisutni na području Splita, Zadra i Motovuna.¹⁵⁴

Posljednji fragment majolike (**Kat. 121**) je rub tanjura nepoznatog oblika. Vanjska strana ruba ukrašena je kružnicom plave boje, no unutrašnjost je, iako oštećena, ukrašena crvenkastim lustrom,

¹⁵⁰ Bradara (2012: 105-106), Gusar (2010: 164-165)

¹⁵¹ Gusar (2010:165-166)

¹⁵² Gusar (2010: kat. 562)

¹⁵³ Bradara (2012: 105), Gusar (2010: 165)

¹⁵⁴ "Ricci (1985: 385, kat. 120, Fig. 105/120; Fig. G/19), Bojani (1997a: T. 40; 1997b, T. 58-59); Ravanelli Guidotti (1998: kat. 103, Fig. 103a-h)" prema Gusar (2010: 166), Bradara (2001: Sl. 3), Bradara (2012: 105), Zglav Martinac (2004: kat. 175-177)

kojeg povezujemo s keramikom uvezenom s područja Španjolske¹⁵⁵. Ovaj fragment predstavlja jedini primjer španjolske majolike na ovome lokalitetu. Nažalost, nije moguće precizno odrediti kojem dobu pripada ovaj fragment, niti dolazi li sa sigurnošću s područja Valencije, no sama prisutnost je važna zbog činjenice da nije sav materijal majolike porijeklom iz radionica sjeverne Italije, već da su trgovački putevi bili uspostavljeni i sa zapadom.

Fragmentima (**Kat 122-132**) je nažalost glazura u toliko lošem stanju da nije moguće odrediti kojim su stilom ukrašeni, niti kojem vremenskom periodu pripadaju. Fragmenti trbuha vrča (**Kat. 122-131**) i fragment tanjura (**Kat. 132**) uvedeni su kako bi se ukazalo na brojnost keramičkog materijala majolike.

Materijal majolike s lokaliteta Stari Rakalj dijelimo u nekoliko faza: nalazi arhajske faze (**Kat. 57-59**), datiraju se u sredinu i drugu polovicu 14. stoljeća. Najbrojniji su nalazi strogog stila (**Kat. 60-113**). Prvu fazu čine 4 fragmenta *zaffere rilieve* i *zaffere diluite* datirane od prve polovice 15. stoljeća (**Kat. 60-63**). Drugu fazu čine fragmenti cvjetne gotike koja traje od kraja 15. do početka 16. stoljeća (**Kat. 61-113**). Najkasniji oblik majolike predstavljaju primjeri renesansne keramike (**Kat. 114-120**) koji se datiraju od kraja 15. do kraja 16. stoljeća. Sav materijal majolike produkt je talijanskih keramičarskih radionica na području Romagne, a pogotovo keramičarskog centra Faenze. Jedinu iznimku predstavlja (**Kat. 121**) na kojem prisutnost lustra upućuje na porijeklo iz radionica istočne Španjolske, odnosno područja okolice Valencije.

¹⁵⁵ Bradara 75, Gusar 190-192

7. Zaključak

Ovaj rad obuhvatio je stolno keramičko posuđe invetriate, engobirane keramike i majolike s lokaliteta Stari Rakalj. Obrađeno je sveukupno 132 fragmenta stolne keramike te je tipološkom analizom utvrđeno kojem su obliku pripadali, a stilskom analizom kojim su stilom bili ukrašavani. Kronološki najranije nalaze pripisujemo invetriati čije zdjele i vrčeve datiramo u kraj 14. stoljeća. Invetriatu smatramo najmanje kvalitetnom stolnom keramikom s ovoga lokaliteta, a porijeklo vuče iz venetskih radionica. Potom slijedi najmanje brojna neukrašena engobirana keramika, koju prema tipološkoj analizi svrstavamo u kraj 14. i početak 15. stoljeća, te je zbog prisutnosti izvora kvalitetne gline povezujemo s industrijom Venetskih radionica. Ukrašene slikane i gravirane varijante engobirane keramike razvijaju se relativno paralelno krajem 14. i početkom 15. stoljeća te se također povezuju uglavnom s radionicama Veneta, a u manjem dijelu s radionicama na području Romagne. Važno je naglasiti da kod ukrašene engobirane keramike nailazimo na keramičke fragmente koji se datiraju u kraj 16. ili početak 17. stoljeća. Takva datacija fragmenata upućuje da je život na lokalitetu nastavljen čak i nakon uništenja 1510. godine. Među ukrašenom i neukrašenom engobiranom keramikom dominiraju oblici zdjela i tanjura, a vrčevi su prisutni u minimalnom broju. Materijal talijanske majolike najbrojniji je na lokalitetu. Većina fragmenata pripada vrčevima trolistnog otvora, niske noge, trakaste ručke i fine fature. Također, većina materijala izrađena je u radionicama Romagne, od kojih se ističe radioničarski centar Faenza. Materijal je najranije datiran u drugu polovicu 14. stoljeća, no najvažnije nalaze predstavljaju nalazi vrčeva cvjetno geometrijskog stila, za koje pronalazimo direktne analogije. Prisutnost ovih vrčeva datira se u kasno 16. stoljeće, što ponovno potvrđuje tezu da se život na ovome lokalitetu nastavlja čak i nakon njegovog uništenja.

Od iznimne je važnosti i ulomak s ostacima lustra koji svjedoči o trgovačkoj povezanosti s područjem Valencije, centra izrade cijenjene hispano-maurske keramike u razdoblju od 13. do 15. stoljeća.

Nadam se da će ovaj rad pridonijeti stvaranju cjelovitije slike o rasprostranjenosti stolne kasnosrednjovjekovne i ranonovovjekovne glazirane keramike na području Jadranske obale.

8. Literatura

1. Bastijančić, A., *Povijest Raklja*, diplomski rad, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2016
2. Bradara, T., *Nalazi kasnosrednjovjekovne i renesansne glazirane keramike u Istri (od 14. do 16. stoljeća)*, U: *Histria Archaeologica*, 32, Pula: 2001.
3. Bradara, T., *Kasnosrednjovjekovna i renesansna keramika s područja Istre – stolno posuđe od 14. do 16. st. / Le ceramiche bassomedievali e rinascimentali in territorio Istriano – Il vaselame da mensa deo secoli XIV-XVI*, U: Katalog AMI br. 69, Pula: 2006.
4. Bradara, T., *Keramičko posuđe na istarskom poluotoku od srednjeg vijeka do modernog doba. Analiza arheoloških nalaza I ikonografskih prikaza*, doktorski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2012.
5. Bradara, T., *Kasnosrednjovjekovni I novovjekovni arheološki nalazi s labinštine*, U: 1. Labinski kulturno-povijesni susreti, zbornik radova sa znanstveno stručnog skupa, Labin: Gradska knjižnica Labin, 2017.
6. Bradara, T., Sacardo, F., *Keramički nalazi iz Rovinja – uvala Valdibora i otok Sv. Katarina / Ritrovamenti di ceramiche a Rovigno – Valdibora e isola S. Caterina*, U: katalog izložbe, Rovinj. 2007.
6. Čimin, R., *Stolno posuđe od 15. do 18. st. na području sjeverozapadne Hrvatske*, magistrarski rad, Koper: Univerza na primorskem fakulteta za humanističke studije Koper, 2008.
7. Čimin, R., *Kasnosrednjovjekovni, novovjekovni i moderni keramički nalazi*, U: ur. Štivić Radić N., Bekić L., *Tarsatički principij – kasnantičko vojno zapovjedništvo*, Rijeka: Grad Rijeka, 2009.
8. Gusar, K., *Kasnosrednjovjekovna I novovjekovna glazirana keramika na širem zadarskom području*, doktorski rad, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2010.
9. Horvat, M., *Keramika: tehnologija keramike, tipologija lončenine, keramični arhiv*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1999.

10. Maleković, V., „*Granice Hrvatske na zemljovidima od XII. do XX. stoljeća*”, Zagreb: 1993.
11. Marković M., „*Descriptio Croatiae*”, Zagreb: 1992.
13. Milotić, I., *Crkva u Istri, povijesna i kulturna baština*, Pazin – Poreč: Porečkopulska biskupija. 2010.
14. Orbančić, S., Žigant, A. *Zataj(e)na Istra*. Pula: Korenika: Udruga za promicanje istarske tradicijske baštine, 2014.
15. Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 4*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 2007.
16. Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 11*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 2014.
17. Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 12 (u objavi)*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 2015.
18. Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 13 (u objavi)*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 2016.
19. Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 14 (u objavi)*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 2017.
20. Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak 15 (u objavi)*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 2018.
21. Regan, K., Nodilo, B., *Kašteli u zaleđu Pule (I. dio)*, U: *Građevinar 2*, Zagreb: 2013.
22. Surić R., Višnjić J., *Novovjekovna keramika I potencijalna keramička radionica u Veštru*, U: ur. Bekić L., „*Luka Veštar – Der Hafen von Veštar*, Zadar: istraživačke studije iz podvodne arheologije, 2014.
23. Širec, LJ., *Srednjovjekovna keramika iz cistrene kastruma na otoku Brioni*, U: *Histria Archaeologica*, 15-16, Pula: 1985.

24. Širec, L.J., *Primjerci gravirane renesansne keramke iz kaštela Dvigrad*, U: *Histria Archaeologica* 26, Pula: 1995,
25. Višnjić, J., *Srednjovjekovna utvrda Possert -šest godina arheoloških radova I konzervatorsko-restauratorskih zahvata na sačuvanim arhitektonskim strukturama*, U: *Histria Archaeologica* 43, Pula: 2013
26. Zglav-Martinac, H., *Keramika iz Dioklecijanove palače u Splitu*, U: Katalog AMI 64, Pula: 2003
27. Zglav-Martinac MARTINAC, H., *Ulomak do ulomka... Prilog proučavanju keramike XIII.-XVIII. Stoljeća iz Dioklecijanove palače u Splitu*, Split: Književni krug, 2004

9. Popis slikovnih priloga

Slika 1:Karta položaja lokaliteta Stari Rakalj – preuzeto i stvoreno na

<https://www.topografskakarta.com>

Slika 2: Karta Istre iz 1573. godine - P. Kopic (Pietro Coppo) prema Ortelius

Slika 3: Fotografija Sjevernog zida s zapadne strane – (Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak* 4)

Slika 4: Fotografija samostojeće kule – (Percan, T., *Stari Rakalj*, U: *Hrvatski arheološki godišnjak* 11)

Slika 5: Grafički prikaz nalaza analizirane keramike po sektorima – izradio Karlo Srdoč

Slika 6: Graf s prikazom broja jedinki po njihovim keramičkim oblicima – izradio Karlo Srdoč

Slika 7: Graf s prikazom broja jedinki prema stilu ukrašavanja I tehnologiji glazure – Izradio Karlo Srdoč

Slika 8: Graf s prikazom centra podrijetla jedinki – izradio Karlo Srdoč

Slika 9: Peć u funkciji (Piccolpasso: *Li tre libri...*, prema *Bradara, 2012, 17*)

Slika 10: Rad na kolu (Piccolpasso: *Li tre libri...*, prema *Bradara, 2006, 11*)

Slika 11: Dekoriranje keramike (Piccolpasso: *Li tre libri...*, prema *Bradara, 2006, 13*)

Slika 12: Kat. 14. – Slikao Karlo Srdoč

Katalog nalaza

1 - Zdjelica

Tip: Invetriata

SJ 192

Ravno dno i tijelo

Faktura-srednja

Ukras: nema

Boja: crvena keramika

Iznutra- keramika presvučena slojem crvene glazure

Izvana- crvena keramika bez glazure

Dimenzije: 5.1 x 3.2 x 0.41cm, \varnothing dna – 4cm

Datacija: Veneto, 14. stoljeće

2 - Bikonična zdjelica

Tip: Invetriata

SJ 182

tijelo

Faktura-srednja

Ukras- nema

Boja- crvena keramika

Iznutra- keramika presvučena slojem crvene glazure

Izvana- /

Dimenzije: 4.7 x 3.9 x 0.48 cm

Datacija: Veneto, 14. stoljeće

3 - Zdjelica

Tip: Invetriata

SJ 193

ulomak tijela

Faktura:srednja

Ukras: nema

Boja: crvena keramika

Izvana- crvena keramika bez glazure

Iznutra- keramika presvučena slojem crvene glazure

Dimenzije: 2.9 x 2.35 x 0.59 cm

Datacija: Veneto, 14. stoljeće

4 - Bikonična zdjela s rebrom

Tip: Invetriata

SJ 33

Ulomak trbuha i rebra

Faktura: Srednja

Ukras: nema

Boja: crveno-narančasta keramika

Izvana: Premaz smeđe glazure do rebra

Iznutra: Sloj smeđe glazure

Dimenzije: 3.2 x 4.9 x 0.72 cm

Datacija: Veneto, kraj 14. i početak 15. stoljeća

5 - Zdjela

Tip: Invetriata

SJ 91

Ulomak ruba

Faktura: fina

Ukras: /

Boja: Crvena keramika

Izvana: premaz smeđe prozirne glazure

Iznutra: premaz smeđe prozirne glazure

Dimenzije: 5.6 x 3.5 x 0.56cmd, \emptyset ruba 20cm

Datacija: Veneto, kraj 14. stoljeća

6 - Zdjela

Tip: Invetriata

SJ 67

Ulomak uvučenog ruba

Faktura: Fina

Ukras: nema

Boja: crveno-narančasta keramika

Izvana: Sloj narančasto-smeđe neprozirne glazure

Iznutra: Sloj narančasto-smeđe neprozirne glazure

Dimenzije: 4.2 x 2.9 x 0.34cm

\emptyset ruba – 15cm

Datacija: Veneto, 13. do 15. stoljeća

7 - Zdjela s prstenastom nogom i umbom

Tip: Invetriata

SJ 193

Ulomak dna

Faktura: Fina

Ukras:nema

Boja: crvena keramika

Izvana- sloj smeđe glazure

Iznutra- ostaci sloja smeđe glazure

boje oker- narančasta

Dimenzije: 5.7 x 6.6 x 1.07 cm

Ø dna – 5.5cm

Datacija: Veneto, prva polovica 14. Stoljeća

8 - Zdjela s prstenastom nogom

Tip: Invetriata

SJ 235

Ulomak dna

Faktura: Srednja

Ukras:nema

Boja: crvena keramika

Izvana- /

Iznutra- sloj neprozirne smeđo-narančaste glazure

Dimenzije: 6.2 x 5.1 x 0.8 cm, Ø dna – 8 cm

Datacija: Veneto, prva polovica 14. stoljeća

9 - Zdjela s prstenastom nogom

Tip: Invetriata

SJ 231

Ulomak dna

Faktura:Fina

Ukras: nema

Boja: crvena keramika

Izvana- /

Iznutra- tamnosmeđa glazura

Dimenzije: 8.4 x 5.8 x 1.18 cm

Ø dna – 6.5 cm

Datacija: Veneto, 14. stoljeće

10 - Zdjelica

Tip: Invetriata

SJ 235

Ulomak trbuha

Faktura:Fina

Ukras: Izvana- utisnut ukras učinjen kotačićem

Boja: Crvena keramika

Izvana: Sloj neprozirne narančasto-smeđe glazure

Iznutra: Sloj neprozirne Narančasto smeđe glazure

Dimenzije: 3.8 x 3.3 x 0.56 cm

Datacija: Veneto, polovica 14. stoljeća

11 - Vrč

Tip: Glazirana keramika

SJ 93

ulomak vrata i trbuha

Faktura: Fina

Ukras:Izvana- otisak trepiedi

Boja: Ružičasto-narančasta keramika

Izvana: Sloj smeđe neprozirne glazure

Iznutra: Sloj smeđe neprozirne glazure

Dimenzije: 2.4 x 3.3 x 0.42cm

3.1 x 3.0 x 0.43 cm

Datacija: Veneto, polovica 14. Stoljeća

12 – Zdjela

Tip: Engobirana keramika

SJ 79

Ulomak tijela i izvijenog ruba

Faktura:fina

Ukras:/

Boja: crveno-narančasta keremika

Izvana: Sloj oker neprozirne glazure u gornjem dijelu

Iznutra: Sloj oker neprozirne glazure

Dimenzije: 1. 3.1 x 2.2 x 0.78 cm

2. 5.4 x 5.0 x 1.05 cm

Datacija: Veneto, 13. do 15. stoljeće

13 – Zdjela

Tip: Engobirana keramika

SJ 193

ulomak ruba

Faktura: srednja

Ukras: nema

Boja: Crveno-narančasta keramika

Izvana- sloj smeđe glazure

rub prekriven engobom

Iznutra- Sloj engobe i prozirne glazure

Dimenzije: 5.3 x 2.8 x 0.52 cm

∅ ruba-20 cm

Datacija: Veneto, kraj 14. i početak 15. stoljeća

14 – Bikonična zdjela

Tip: Engobirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak ruba i tijela

Izvana ispod otvora su tri plastične trake

učinjene utiskivanjem

Faktura: Srednja

Ukras: /

Boja: Narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj zelene engobe i prozirne glazure

Dimenzije: 4.7 x 2.8 x 0.62 cm

Datacija: Veneto, kraj 14. i početak 15. stoljeća

15 - Vrč

Tip: Engobirana keramika

SJ 79

Ulomci ravnog dna i trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- bijela engoba i prozirna glazura do donjeg trbuha

Boja: Crvena keramika

Izvana: Sloj engobe i prozirne glazure

Iznutra/

Dimenzije: 6.1 x 9.2 x 0.71 cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

16 - Bikonični vrč

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 159

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: oslikani geometrijski ukrasi s vanjske strane

Boja: Crvenonarančasta

Iznutra: Premaz prozirne glazure, boje crvenonarančasta

Izvana Premaz engobe i prozirne, boje bijela, smeđa i zelena

Dimenzije: 4.3 x 2.9 x 0.38 cm

Datacija: Veneto, prva polovica 15. stoljeća

17 - Vrč

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 67

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: izvana-nepoznati oslikani ukrasi u zelenoj I smeđoj boji

Boja: crvena keramika

Izvana: Sloj engobe I prozirne glazure, boje zelena I smeđa

Iznutra: /

Dimenzije: 2.8 x 3.7 x 0.5 cm

Datacija: Veneto, 15. stoljeće

18 - Zdjela

Tip: Slikana engobirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak tijela

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra – oslikani vegetativno motivi

Kružni motivi u oker mreži

Boja: Svijetlo narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje oker

Dimenzije: 3.9 x 3.4 x 0.53 cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

19 - Zdjela na prstenastoj nozi

Tip: Slikana engobirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak dna i tijela

Faktura: Srednja

Ukras: Iznutra: oker medaljon s mrežom

Boja: Narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe I prozirne glazure, boja oker

Dimenzije: 7.4 x 3.9 x 0.88 cm

∅ dna – 10cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

20 - Zdjela

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 41

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra- Kružni zeleni medaljon s mrežom

Boja: Oker-narančasta

Izvana: /

Iznutra: Sloj bijele engobe, boje zelena

Dimenzije: 5.5 x 3.3 x 0.7 cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

21 - Zdjela

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 24

ulomak ruba i tijela

Faktura: Fina

Ukras: /

Boja: Crveno-ružičasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe I prozirne glazure, boje zelena i žuta

Dimenzije: 1. 3.7 x 2.0 x 0.61cm

2. 4.4 x 3.6 x 0.6 cm

∅ ruba- 16cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

22 - Zdjelica

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 1

Ulomak oboda razvraćenog prema van

Faktura: srednja

Ukras: Iznutra-Oslikani ukras učinjen žutom i zelenom bojom

Boja: crveno-narančasta keramika.

Izvana- Premaz engobe i prozirne glazure

Iznutra- Premaz engobe i prozirne glazure, boje žuta i zelena

Dimenzije: 4.1 x 2.0 x 0.39 cm

∅ ruba – 22cm

Datacija: Nepoznato, 15. Stoljeće

23 – Trbušasti vrč

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 182

ravno dno i dio tijela

Faktura:Fina

Ukras: Izvana-Oslikani nepoznati ukrasi
u žutoj i narančastoj boji

Boja: Narančasta

Izvana- ostaci bijelog sloja engobe, boje žuta i narančasta

Iznutra-ostaci bijelog sloja engobe

Dimenzije: 5.7 x 3.8 x 0.56 cm, ∅ dna – 9cm

Datacija- Nepoznato

24 – Bikonična zdjela

Tip: engobirana slikana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak ruba I tijela

izvana ispod otvora su tri plastične trake učinjene utiskivanjem

Faktura: Srednja

Ukras: iznutra- vjerojatan oslikani ukras u zelenoj I oker boji

Boja: Oker narančasta keramika

Izvana: uz rub sloj oker bijele engobe I prozirne glazure

Iznutra: Sloj bijele engobe I prozirne glazure, boje zelena I oker

Dimenzije: 6.7 x 4.8 x 0.87cm

∅ ruba – 20cm

Datacija: Veneto, druga polovica 15. stoljeća

25 – Poluloptasta zdjela

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 206

Rub zdjele

Faktura:Fina

Ukras: nema

Boja: crvena keramika

Izvan- dio uz rub presvučen slojem engobe
iznutra- sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena i žuta

Dimenzije: 4.9 x 2.8 x 0.62cm

∅ ruba 32cm

Datacija: Nepoznato, 15. Stoljeće

26 - Zdjela

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 88

Ulomak trbuha

Faktura: fina>>

Ukras: Oslikani mramorni u plavoj boji

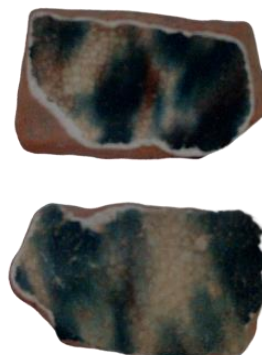
Boja: Crvena keramika

Izvana: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Dimenzije: 2.9 x 1.7 x 0.44 cm

Datacija: Veneto, kraj 16. ili početak 17. Stoljeća

27 – Zdjelica

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 157

Ulomak trbuha

Faktura: srednja

Ukras: Oslikani mramorni u plavoj boji

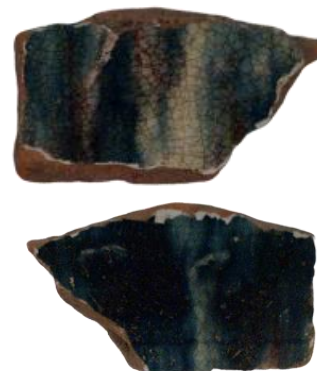
Boja: Crvena keramika

Izvana: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Dimenzije: 3.5 x 2.1 x 0.47 cm

Datacija: kraj 16. ili početak 17. stoljeća, Veneto

28 - Zdjelica

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 1

Ulomak ruba

Faktura: fina

Ukras: Oslikani mramorni u plavoj boji

Boja: Crvena keramika

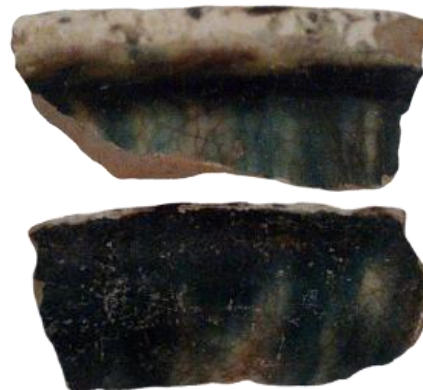
Izvana: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Dimenzije: 3.5 x 1.7 x 0.43 cm

∅ ruba – 18cm

Datacija: kraj 16. ili početak 17. stoljeća, Veneto

29 - Tanjur

Tip: Slikana engobirana keramika

SJ 81

Tri ulomka dna na niskoj nozi

Faktura: fina

Ukras: Oslikani mramorni u plavoj boji

Boja: Crvena keramika

Izvana: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure – plava boja

Dimenzije: 5.3 x 5.2 x 0.63 cm, ∅ dna – 10cm

Datacija: Veneto, kraj 16. ili početak 17. Stoljeća

30 - Tanjur

Tip: Gravirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak tijela

Faktura: fina

Ukras: Iznutra: Crta učinjena graviranjem

Izvana: Ruletiran ukras učinjen kotačićem

Boja: Crvena keramika

Izvana: Sloj oker engobe i prozirne glazure

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure

boje zelena i oker

Dimenzije: 2.5 x 3.1 x 0.72 cm

Datacija: Veneto, od 13. do kraja 14. stoljeća

31 - Vrč

Tip: Gravirana keramika

SJ 159 I SJ 131

Dijelovi trbuha

Faktura: fina

Ukras: Izvana- ukrasi gravirani biljni motivi palmete i jabuke
Motivi doslikani smeđom, oker i zelenom bojom.

Boja: svijetlo ružičasto-narančasta keramika.

Izvana- Sloj engobe I prozirne glazure, boje smeđa I zelena

Iznutra- Maslinasto zeleni sloj engobe

Dimenzije: 1. 12.6 x 8.4 x 0.86cm

2. 3.2 x 4.1 x 0.84 cm

Datacija: Veneto, kraj 14. do sredine 15. stoljeća

32 – Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 94

Ulomak dna na diskastoj nozi

Faktura: Fina

Ukrasi: Iznutra-Gravirane linije i oslikani dijelovi u žuto-zeleno

Boja: Crvena keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i neprozirne glazure

boje bijela, žuta i zelena

Dimenzije: 6.1 x 4.4 x 0.79 cm

Ø dna – 9cm

Datacija: Romagna, prva polovica 15. stoljeća

33 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak dna na prstenastoj nozi

Faktura: Srednja

Ukras; iznutra- gravirane linije, oslikani ukrasi zelenom i oker

Boja: Narančasta keramika

Izvana:/

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje oker i zelena

Dimenzije: 5.8 x 3.9 x 0.69 cm

Ø dna-7 cm

Datacija: Veneto, kraj 14. do početka 15. stoljeća

34 - Poluloptasta zdjelica na diskastoj nožici

Tip: Gravirana keramika

SJ 1

Ulomak dna

Faktura: fina

Ukras: Iznutra-Gravirani i oslikani oštećeni vegetativni ukras u zelenoj i žutoj boji

Boja: crveno-narančasta keramika

Izvana- Premaz engobe

Iznutra- Premaz engobe i prozirne glazure, boje: žuta i zelena

Dimenzije: 5.6 x 4.1 x 0.72 cm,

Ø dna – 5.5 cm

Datacija: Romagna, kraj 14. i početak 15. stoljeća

35 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak tijela

Faktura: srednja

Ukras: Iznutra: Gravirani vegetativni ukras dodatno oslikan žutom i zelenom bojom

Boja: Narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje žuta i zelena

Dimenzije: 3.9 x 4.2 x 0.7 cm

Datacija: Veneto, kraj 14. do početka 15. stoljeća

36 – Poluloptasta zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 168

Ulomak ruba

Faktura: Fina

Ukras: linije paralelne i vertikalne na rub učinjene graviranjem mogući gravirani vegetativni ukras.

Boja: Crvenonarančasta

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena i smeđa

Izvana: Sloj engobe i prozirne glazure samo uz rub ostatak samo premaz glazure

Dimenzije: 4.1 x 4.9 x 0.69 cm

Datacija: Veneto, od kraja 14. do početka 15. stoljeća

37 – Poluloptasta Zdjelica

Tip: Gravirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak Ruba i Tijela

Faktura: srednja

Ukras: Iznutra: Gravirani vegetativni ukrasi

Oslikani oker žutom bojom

Boja: Crvena keramika

Izvana: Sloj uz rub ima sloj engobe I prozirne glazure

Iznutra: Sloj engobe I prozirne glazure, boje oker žuta

Dimenzije: 5.6 x 6.2 x 0.52cm

Datacija: Veneto, od kraja 14. do početka 15. stoljeća

38 - Zdjela na prstenastoj nozi s umbom

Tip: Gravirana keramika

SJ 235

Ulomak dna

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra- geometrijski ukrasi romba. Otisak „Trepiedi“

Boja: Crveno- narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena, žuta i bijela

Dimenzije: 6.8 x 7.4 x 0.65 cm

∅ dna – 5.5 cm

Datacija: Veneto, druga polovica 15. stoljeća

39 - Poluloptasta zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 81

Ulomak ruba

Faktura: Fina

Ukras: Gravirani ukras linije uz rub

Boja: Crvena keramika

Izvana: Premaz engobe i prozirne glazure – boje zelena

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure

Dimenzije: 2.1 x 1.9 x 0.36cm

Datacija: Nepoznato, 15. stoljeće

40 – Poluloptasta zdjela

Tip: gravirana keramika

SJ 131

Ulomak ruba

Faktura: srednja

Ukras: Iznutra- urezan ukras linija
izvana- oslikani geometrijski ukrasi u smeđoj boji

Boja: crvena keramika

Izvana: Premaz engobe i prozirne glazure

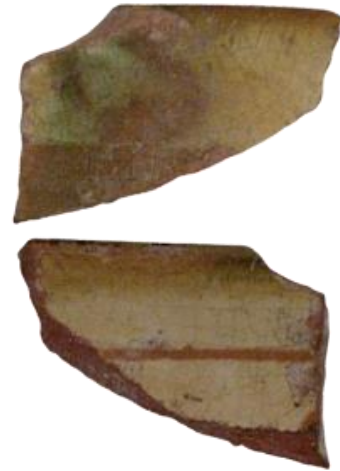
Boje zelena, smeđa i žuta

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure, boja žuta

Dimenzije: 2.4 x 1.5 x 0.62 cm

∅ ruba – 15cm

Datacija: Nepoznato, 15. stoljeće

41 – Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 206

Ulomak tijela

Faktura: Fina

Ukras: iznutra- urezani vegetativni motiv
površina oslikana zelenom bojom

Boja: Oker-narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure

Dimenzije: 3.5 x 3.8 x 1 cm

Datacija: Nepoznato, 15. stoljeće

42 – Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 45

Ravno dno

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra- Gravirani ukras linije
sloj engobe oslikan zelenom i žutom

Boja: Oker-narančasta keramika

Izvana: /

Iznutra: sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena i žuta

Dimenzije: 5.3 x 3.9 x 0.7cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

43 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 235

4 ulomka, razvraćen obod, diskasta noga

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra – urezani geometrijski ukrasi
dodatno oslikani zelenom i žutom

Boja: Crveno-narančasta keramika

Izvana: sloj bijele engobe i prozirne glazure uz rub

Iznutra: sloj engobe i prozirne glazure. Boje zelena i smeđa

Dimenzije: 1. 18.3 x 10.6 x 0.9 cm

2. 6.5 x 8.8 x 1.1 cm

∅ ruba - 40 cm, ∅ dna – 10cm

Datacija: Veneto, početak 15. stoljeća

44 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 206

Dva ulomka, razvraćen obod, prstenasta noga

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra – urezani geometrijski ukrasi

Boja: Crveno-narančasta keramika

Izvana: sloj bijele engobe i prozirne glazure uz rub

Iznutra: sloj engobe i prozirne glazure

boje žuta, smeđa i zelena

Dimenzije: 8.3 x 9.1 x 0.92 cm

∅ ruba – 40cm

Datacija: Veneto, početak 15. stoljeća

45 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 47

Ulomak ruba

Faktura: Fina

Ukras: iznutra i izvana: urezane koncentrične kružnice uz rub

Boja: Oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena

Dimenzije: 5.3 x 2.7 x 0.72cm

∅ ruba – 24cm

Datacija: Veneto, 15.-16. Stoljeće

46 – Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 91

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Biljni motivi učinjeni graviranjem uz oslikavanje

Moguće trepiedi oštećenje

Boja: “Sendvič” crvena sredina i crvenonarančasti rub

Iznutra: Premaz bijele engobe i prozirne glazure

boje zelena i smeđa

Izvana Premaz bijele engobe i prozirne glazure samo uz rub

Dimenzije: 4.8 x 4.2 x 0.82cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

47 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 41

Ulomak dna na diskastoj nozi

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra: Gravirani ukras “tri jabuke”

Oslikanih smeđom i zelenom bojom

Boja: Oker-smeđa keramika

Izvana: nema

iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure

boje smeđa I zelena

Dimenzije: 9.7 x 6 x 1 cm

∅ dna – 10 cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

48 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 62

Ulomak dna na diskastoj nozi

Faktura: Srednja

Ukras: Iznutra-Gravirani i slikani ukras “jabuke”

Boja: Crvena keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj bijele engobe i prozirne glazure

boje zelena I smeđa

Dimenzije: 9.2 x 6.3 x 1.12cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

49 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 182

Ulomak blago uvučene diskaste noge

Faktura: fina

Ukras: Iznutra- biljni ukras učinjen graviranjem, oslikan zelenom bojom, ukras „jabuke“

Boja: crvenonarančasta keramika

Izvana: nema

Iznutra: sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena

Dimenzije: 6.1 x 2.6 x 0.52cm

∅ dna – 6cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

50 – Zdjela/Tanjur

Tip: Gravirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak tijela I oboda

Faktura: Srednja

Ukras: Iznutra: gravirani ukras “Jabuke”,
,gravirani ukras koncentričnih linija

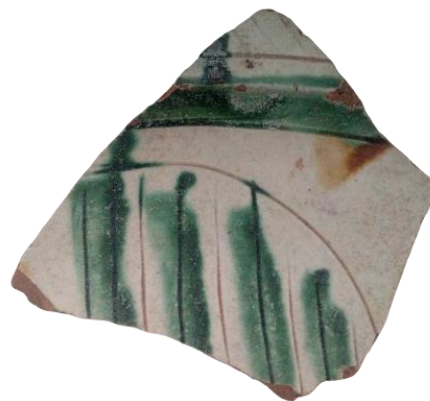
Boja: Crvena keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje zelena, oker

Dimenzije: 6.2 x 5.8 x 0.7cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

51 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ 81

Ulomci ruba i tijela

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra-3 para koncentričnih graviranih kružnica,
gravirani cik-cak motiv

Boja: Crvena keramika

Izvana: Ostaci engobe i glazure preko ruba, ostatak uništen

Iznutra: Ostaci engobe bijele boje i prozirne glazure,
boje zelena i žuta

Dimenzije: 5.8 x 6.3 x 0.7 cm

∅ ruba – 22cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

52 - Zdjelica

Tip: Gravirana keramika

SJ 75

Tri sitna ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana-Gornji dio ukrašen je bisernim nizom omeđenim paralelnim linijama.

Ispod bisernog niza nalaze gravirani stilizirani ukrasi listova.

Iznutra-Biserni niz omeđen Linijama

Ispod niza gravirani motivi cvijetića.

Motiv ili stiliziranog cvijeta ili arhitekture.

Boja: Crvena keramika.

Izvana Premaz engobe i prozirne glazure, boje bijela, zelena i tamnosmeđa.

Iznutra: Premaz engobe i prozirne glazure, boje zelena, bijela, žuta, plava

Dimenzije: 1. 2.2 x 1.8 x 0.49 cm

2. 3.1 x 2.2 x 0.49 cm

3. 1.9 x 1.6 x 0.49 cm

Datacija: Prva polovica 16. stoljeća

53 - Zdjela

Tip: gravirana keramika

Nepoznat SJ

Ulomak tijela

Faktura:Fina

Ukras: Iznutra: Urezani ukrasi koncentričnih kružnica

I geometrijskih oblika rombova

Boja: Crvena keramika

Izvana: /

Iznutra: Sloj engobe i prozirne glazure, boje plava i bijela

Dimenzije: 4.2 x 3.7 x 0.7cm

Datacija: Veneto, druga polovica 16. stoljeća

54 - Zdjela

Tip: Gravirana keramika

SJ107

Jedan ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Iznutra-Geometrijski motivi latica cvijeta

Boje: Crvenonarančasta

Izvana:Bez ikakvog premaza, crvenonarančasta keramika

Iznutra: Premaz bijele engobe

Dimenzije: 3.7 x 3.1 x 0.57cm

Datacija: Veneto, druga polovica 16. stoljeća

55 - Tanjur

Tip: Gravirana keramika

Nepoznat SJ

Rub

Faktura: fina

Ukras: iznutra: gravirani ukras niza crtica unutar polja omeđenim graviranim koncentričnim kružnicama

Boja: oker-narančasta keramika

Izvana: sloj smeđe engobe i prozirne glazure

Iznutra: sloj smeđe engobe i prozirne glazure

Dimenzije: 2.8 x 2.3 x 0.63cm

Datacija: Romagna, od kraja 16. do početka 17. stoljeća

56 - Tanjur

Tip: Gravirana keramika

SJ 159

Ulomak ravnog dna i ulomak tijela sa obodom

Faktura:Fina

Ukras: Iznutra- Na dnu tanjura gravirani stilizirani ukras cvijeta u crnoj boji.

Na području uz obod niz graviranih kosih crtica omeđene u svome polju paralelnim graviranim linijama

Boja:Ružičasto-narančasta keramika

Izvana: premaz zelene glazure, na području dna nema glazure

Iznutra: Premaz zelene glazure sa ukrasima u crnoj boji

Dimenzije: 1. 2.5 x 3.3 x 0.84 cm

2. 5.6 x 4.7 x 0.92 cm

Datacija: Romagna, od kraja 16. do početka 17. stoljeća

57 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznat SJ

Dio tijela I ovoidne ručke

Faktura: Fina

Ukras: Izvana: oslikane crtice u zelenoj boji

Boja: narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure

Iznutra: /

Dimenzije: 4.3 x 3.6 x 0.78cm

Datacija: Nepoznato, kraj 14. stoljeća

58 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 60

Ulomak trbuha izduženog oblika

Faktura: Fina

Ukras: Izvana-u crnoj boji na bijelo-sivoj glazuri odvojeni sa tri okomite crne linije

Boja:oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijelo-sive neprozirne glazure, boje crna

Iznutra: Sloj bijelo-sive neprozirne glazure

Dimenzije: 4.7 x 6.9 x 0.57cm

Datacija: Romagna, druga polovica 14. stoljeća

59 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 62

Ulomak ovalne ručke

Faktura: Fina

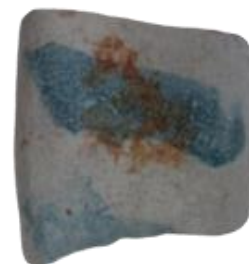
Ukras: Oslikane plave crte učinjene svijetloplavom bojom

Boja: Crveno-narančasta keramika

Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Dimenzije: 2.4 x 2.0 x 1.02cm

Datacija:Romagna, sredina 14. stoljeća

60- Vrč

Tip: Majolika

SJ81

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukrasi: Izvana- oslikani i reljefno izbočeni biljno-geometrijski ukras bobica (zaffera a rilievo)

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj neprozirne bijele glazure, boje smeđa i plava

Iznutra: Sloj neprozirne bijele glazure

Dimenzije: 2.7 x 4.9 x 0.45 cm

Datacija: Romagna, prva polovica 15. Stoljeća

61 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 182

dva ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana – oslikan biljno-geometrijski ukras vijenca s bobicama u plavoj i smeđoj boji

Boja: Oker-narančasta

Izvana: Bijela neprozirna glazura, boje plava i smeđa

Iznutra: Bijela neprozirna glazura

Dimenzije: 2.4 x 3.5 x 0.51 cm

Datacija: Romagna, prva polovica 15. stoljeća

62 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 194

Ulomak trbuha

Faktura: fina

Ukras: Izvana – biljno-geometrijski ukras dvostrukog vijenca s bobicama

Boja: svijetlo-okker keramika

Izvana- neprozirni bijeli sloj glazure, boje plava i smeđa

Iznutra- Bijeli neprozirni sloj glazure

Dimenzije: 2.1 x 3.9 x 0.38cm

Datacija: Romagna, prva polovica ili polovica 15. stoljeća

63 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 60/61

Ulomak trbuha

Faktura: fina

Ukras: Izvana – biljno-geometrijski ukras dvostrukog vijenca s bobicama

Boja: oker keramika

Izvana- neprozirni bijeli sloj glazure, boje plava i smeđa

Iznutra- Bijeli neprozirni sloj glazure

Dimenzije: 5.4 x 4.6 x 0.72cm

Datacija: Romagna prva polovica ili polovica 15. Stoljeća

64 - Vrč

Majolika

SJ 41

Ulomak ravnog dna

Faktura: Fina

Ukras: izvana-Dio oslikanog medaljona "A scalleta" u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj neprozirne bijele glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne bijele glazure

Dimenzije: 8.0 x 4.9 x 0.72cm

∅ dna – 15 cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

65 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 206

Dno vrča

Faktura: Fina

Ukras: izvana-rub ukrasa "A scalleta" u plavoj boji

Boja: Oker keramika

izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 4.1 x 3.9 x 0.61cm, ∅ dna – 10cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

66 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 206

Ulomak dna

Faktura: Fina

Ukras:izvana- oslikan „A scalleta“ medaljon u plavoj boji

Boja: oker keramika

izvana:sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

iznutra:sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.9 x 3.6 x 0.72cm, Promjer dna – 10cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15 stoljeća

67 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 60/61

Ravno Dno vrča

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikani ukras crtica učinjen u plavoj boji

Boja:Oker keramika

Izvana: sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra:Oštećeni sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 4.7 x 3.8 x 0.6cm, ø dna – 10cm

Datacija:Romagna, kraj 15. stoljeće

68 – Trbušasti vrč

Tip:Majolika

SJ 159

Donji dio trbuha i ravno dno

Faktura:Fina

Ukras: Sa vanjske strane su oslikane dvije uz dno horizontalne i tri vertikalne linije načinjene u tamnoplavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana:Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 7.9 x 5.9 x 0.62cm, ø - 11.5cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

69 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 41

Ulomak trolistnog ruba

Faktura: fina

Ukras: Izvana-oslikani vegetativni ukras u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boja plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.1 x 2.4 x 0.42cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

70 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 41

Ulomak trolistnog ruba

Faktura: fina

Ukras: Izvana-oslikani vegetativni ukras u plavoj boji

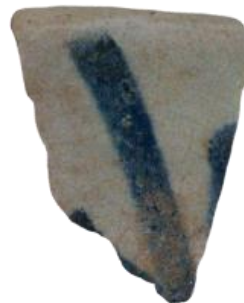
Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boja plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.3 x 2.6 x 0.68 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

71 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznati SJ

Rub vrča trolistnog otvora

Faktura: Fina

Ukras: izvana- u plavoj boji oslikana crta

Boja: Oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.8 x 4.2 x 0.51 cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

72 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 80

Ulomak trakaste ručke

Faktura: Fina

Ukras: nepoznati oslikani ukras u plavoj boji

Boja: Oker keramika

premaz bijele neprozirne glazure, boje plava

Dimenzije: 4.9 x 7.6 x 0.81cm

Datacija: Nepoznato, 15. do 16. stoljeće

73 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 231

Ulomak trakaste ručke

Faktura: Fina

Ukras: nema

Boja: bijelo-okker

Sloj bijele engobe i glazure

Dimenzije: 4.1 x 5.5 x 0.92 cm

Datacija: Nepoznato, 15. do 16. stoljeće

74 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 43

Dva ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana – vegetativni ukrasi oslikani u plavoj boji

Boja: Bijelo-okker keramika

Izvana: Sloj neprozirne bijele glazure, boje-plava

Iznutra: Sloj neprozirne bijele glazure

Dimenzije: 6.6 x 7.5 x 0.61 cm

Datacija: Marche ili Romagna, 15. stoljeće

75 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 193

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikan vegetativni ukras u plavoj boji, točkasta keramičarska greška

Boja: oker

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i zelena

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.7 x 3.4 x 0.43 cm

Datacija: Marche ili Romagna, polovica 15. stoljeća

76 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 41

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: izvana- oslikani vegetativni motiv učinjen plavom bojom

Boja: oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 11.3 x 9.1 x 0.51cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

77 - Vrč

Tip: Majolika

SJ215

ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikan vegetativni ukras u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 1. 2.6 x 3.1 x 0.51cm

2. 2.5 x 2.1 x 0.53 cm

Datacija: Romagna, kraj 15 stoljeća

78 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 235

ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- geometrijski oslikani ukras u plavoj boji

Boja- ružičasto-narančasta keramika

Izvana- Bijeli neprozirni sloj glazure, boje plava

Iznutra-Bijeli neprozirni sloj glazure

Dimenzije: 4.2 x 5.0 x 0.66 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

79 – Vrč

Tip: Majolika

SJ 194

ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- geometrijski oslikani ukras u plavoj boji

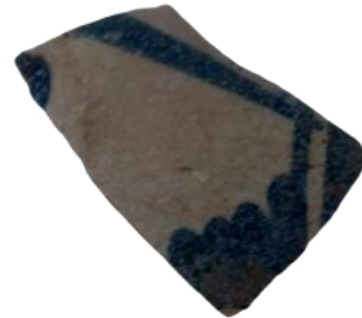
Boja: ružičastonarančasta keramika

Izvana- Bijeli neprozirni sloj glazure, boje plava

Iznutra-Bijeli neprozirni sloj glazure

Dimenzije: 4.8 x 4.2 x 0.5 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

80 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznati SJ

Ulomak vrata

Faktura: Fina

Ukras: Izvana: oslikan vegetativni ukras u plavoj boji zajedno sa plavim linijama.

Boja: Narančasto-okker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 4.3 x 3.6 x 0.41cm

Datacija: Romagna, kraj 15. Stoljeća

81 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 45

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: izvana: oslikani vegetativni ukras učinjen plavom bojom

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.4 x 2.9 x 0.43cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

82 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznati SJ

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana: Oslikan medaljon "A scalleta" u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 6.0 x 3.4 x 0.66cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

83 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 62

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- Oslikan medaljon "a scalleta"

u plavoj boji, unutar medaljona vegetativni motivi

u plavoj, žutoj, zelenoj I smeđoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava, žuta I zelena

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 1.7 x 1.9 x 0.53cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

84 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 206

Ulomak tijela

Faktura: Fina

Ukras: izvana- oslikani „A scalleta“ medaljon u plavoj boji

Boja: oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: /

Dimenzije: 4.1 x 3.0 x 0.62cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

85 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 231

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- medaljon „A scalleta“ motivom slikanim u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.1 x 2.8 x 0.73 cm

Datacija: Romagna ili Marche, kraj 15. stoljeća

86 – Vrč

Tip: Majolika

SJ 193

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana - Oslukani medaljon „A scalleta“ u plavoj boji

Boja: Bijela oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj smeđe neprozirne glazure

Dimenzije: 3.7 x 2.1 x 0.5 cm

Datacija: Romagna ili Marche, kraj 15. stoljeća

87 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 81

Ulomak Trbuha

Faktura: Fina

Ukras: oslikan „A scalleta“ medaljon u plavoj boji

Boja: Sendvič Oker(rub)-Ružičasta(sredina) keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje, plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.7 x 2.3 x 0.53 cm

Datacija: Romagna ili Marche, kraj 15. stoljeća

88 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 79

Ulomak vrata

faktura: Fina

Ukras: Oslíkani "A scalleta" medaljon

Boja: oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.8 x 4.2 x 0.55 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. do početka 16. stoljeća

89 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 62

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- Motiv medaljona "A scalleta" oslikan u plavoj i narančastoj boji.

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i narančasta

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.4 x 3.7 x 0.47cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

90 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 67

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- Motiv medaljona "A scalleta"
oslikan u plavoj i narančastoj boji.

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i narančasta

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.8 x 2.9 x 0.42cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

91 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 79

Više ulomaka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- Oslíkani "A scalleta" medaljon,
unutra negoznati oslikan ukras u obliku grede u plavoj i smeđoj

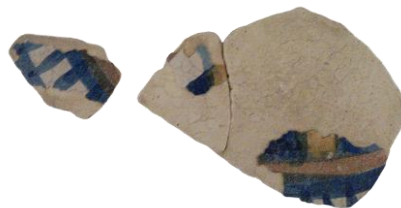
Boja: Oker keramika

Izvana: sloj bijele neprozirne glazure, boje plava, žuta i smeđa

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 1. 4.2 x 3.1 x 0.44cm, 2. 9.7 x 7.4 x 0.44 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

92 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 206

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukrasi: Izvana: oslikano polje crta
omeđeno vertikalnim i horizontalnim crtama

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

iznutra: Sloj sivo-crne neprozirne glazure

Dimenzije: 1. 5.0 x 2.4 x 0.51 cm

2. 8.1 x 3.8 x 0.8 cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

93 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 193

Ulomak donjeg dijela trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- slikani ukras okomitih linija i valovnice u plavoj boji

Boja: Narančasta

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.2 x 2.4 x 0.8 cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

94 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 67

Dva ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana - više nanizanih slikanih geometrijskih ukrasa oblika slova X i nizovi crtica u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj neprozirne bijele glazure, boja plava

Iznura: Sloj neprozirne bijele glazure

Dimenzije: 1. 4.7 x 3.1 x 0.68 cm

2. 6.4 x 4.4 x 0.51cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

95 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 79

Dva ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana: Oslikani nizovi crtica slični

“A scalleta” medaljonu, motiv ljestvi u plavoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Ostaci sloja bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 5.8 x 6.7 x 0.56cm

Datacija: Romagna ili Marche, kraj 15. ili početak 16. stoljeća

96 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 235

Dva ulomka vrata

Faktura: Fina

Ukras: Izvana – više nanizanih slikanih geometrijskih ukrasa oblika slova X

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj neprozirne bijele glazure, boja plava

Iznura: Sloj neprozirne bijele glazure

Dimenzije: 4.1 x 2.7 0.43 cm

Datacija: druga polovica 15. stoljeća

97 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 91

ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- slikani plavi ukrasi

Boja: Oker keramika

Izvana: Bijela neprozirna glazura, boja ukrasa plava.

Iznutra: Bijela neprozirna glazura

Dimenzije: 4.5 x 2.9 x 0.84 cm

Datacija: Romagna, 15. ili 16. stoljeće

98 – Vrč

Tip: Majolika

SJ 79

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: izvana- oslikani ukras "A scalleta" u plavoj boji, uz njega polje nanizanih crta

Boja: oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.6 x 2.1 x 0.51cm

Datacija: Romagna, od kraja 15. do početka 16. stoljeća

99 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznat SJ

Ulomak tijeka

Faktura:Fina

Ukras:izvana- geometrijski

Boja: Oker keramika

Izvana:slaj bijele neprozirne glazure, boje plava i narančasta

Iznutra: Slaj sive neprozirne glazure

Dimenzije: 5.5 x 3.6 x 0.51cm

Datacija:Romagna, druga polovica 15. stoljeća

100 - Vrč

Tip: Majolika

Sj 193

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Oslikani plavom bojom unutar „A scalleta“

medaljona nalaze se geometrijski motivi i motivi spirala

Boja: Narančasta oker keramika

Izvana: Bijeli slaj neprozirne glazure, boje plava i smeđa

Iznutra: Bijeli slaj neprozirne glazure

Dimenzije: 6.6 x 5.7 x 0.62 cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

101 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 215

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: izvana- oslikani ukras kvadrata u plavoj i narančastoj boji koji je okružen oslikanim plavim linijama postavljenim okomitima na njegove stranice

Boja:Oker-narančasta keramika

Izvana: Slaj bijele neprozirne glazure, boje plava i narančasta

Iznutra: Slaj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.0 x 4.8 x 0.62cm

Datacija: Romagna, 15. stoljeće

102 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 193

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana – Oslikan biljno-geometrijski ukras

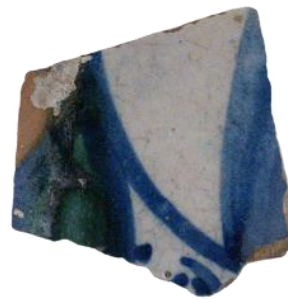
Boja: Crveno-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava, zelena i narančasta

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.5 x 3.5 x 0.52 cm

Datacija: Romagna ili Marche, od kraja 15. i 16. stoljeća

103 – Vrč

Tip: Majolika

SJ 62

dva ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikan medaljon “a scalleta” u plavoj boji te naziranje ukrasa u zelenoj i žutoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava, zelena i žuta

Iznura: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 1.8 x 4.9 x 0.47cm

Datacija: Nepoznato, 15. stoljeće

104 – Vrč

Tip: Majolika

SJ 45

tri ulomka trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- plavi medaljon “A scalleta”, unutar vegetativni motivi učinjeni u plavoj i zelenoj boji

Boja: Oker keramika

Izvana: bijeli sloj neprozirne glazure, boje zelena i plava

Iznutra: Bijeli sloj neprozirne glazure

Dimenzije: 1. 7.7 x 5.0 x 0.42 cm

2. 4.5 x 2.7 x 0.42 cm

Datacija: Faenza ili Marche, kraj 15. i početak 16. stoljeća

105 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 46

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana: oslikani medaljon u plavoj i žutoj boji, vegetativni ukrasi u plavoj boji unutar medaljona

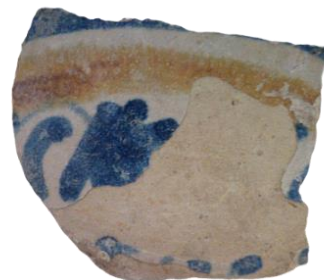
Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i žuta

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 5.6 x 5.8 x 0.52 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. i početak 16. stoljeća

106 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznati SJ

Ulomak tijela

Faktura: Fina

Ukras: izvana- oslikan geometrijski u plavoj boji

Boja: oker keramika

Izvana- sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i smeđa

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.7 x 3.1 x 0.5 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

107 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 131

ulomak trbuha (oštećen)

Faktura: Fina

Ukras: Izvana-nepoznati ukras, no podsijeca na „A scalleta“ medaljon učinjen narančastom i plavom bojom.

Unutar njega oslikana plava točka

Boja: Oker-smeđa

Izvana-bijela neprozirna glazura, boje narančasta i plava

Iznutra- bijela neprozirna glazura

Dimenzije: 1.8 x 3.9 x 0.52 cm

Datacija: Nepoznato, 15. do 16. stoljeće

108 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 79

Ulomak vrata

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- Na ulomku vrata oslikani motiv romba u plavoj boji te ispunjen mrežom u narančastoj boji

Boja: Sendvič crveno-narančaste(sredina) i oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i narančasta

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 1. 2.4 x 2.9 x 0.66cm

Datacija: Romagna , kraj 15. i početak 16. stoljeća

109 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 91

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikani vegetativni ukrasi u plavoj boji

Boja: oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 2.8 x 3.4 x 0.51cm

Datacija: Romagna, druga polovica 15. stoljeća

110 – Nepoznat oblik

Tip: Majolika

SJ 79

Ulomak vrha poklopca

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikani motiv cvijeta u tirkiznoj, narančastoj I plavoj boji

Iznutra- oslikan motiv spirale

Boja: Oker keramika

Izvana- Sloj bijele neprozirne glazure, boje tirkizna , narančasta I plava

Iznutra- Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Dimenzije: 4.5 x 3.2 x 0.21cm

Datacija: Nepoznato, kraj 15. i početak 16. stoljeća

111 - Vrč

Tip: Majolika

SJ 41

5 ulomka trbuha

Faktura: FIna

Ukras: Izvana- Unutar "A scalleta" medaljona

nalazi se oslikani motiv trigrama IHS

Svetog Bernardina koji je okružen

plamtećim zrakama vijugavih linija

(raggiera a fiamme) u plavoj I narančastoj boji.

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure,

boje plava I narančasta

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: debljina stijenke – 0.51cm

Datacija: Romagna, kraj 15. i početak 16. stoljeća

Literatura: Gusar (2010), kat. 405-408

112 – Poluloptasta zdjela

Tip: Majolika

SJ 206

obod zdjele

Faktura: Fina

Ukras: iznutra- Tri koncentrične kružnice

Oslikane u plavoj i narančastoj boji

ispod u plavoj boji oslikan ukras brdašca „monticelli“

Boja:Oker keramika

izvana: sloj bijele neprozirne glazure

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i narančasta

Dimenzije: 2.5 x 2.7 x 0.73cm

Datacija: Romagna, kraj 15. do početka 16. stoljeća

113 - Vrč

Tip: Majolika

Nepoznati SJ

Ulomak gornjeg trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Izvana: Oslikani ukras vijugave linije

u plavoj boji, neprepoznatljivi ukras u zelenoj

Boja:Oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i zelena

Iznutra:Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 3.7 x 6.5 x 0.47cm

Datacija: Nepoznato, 15. do 16. stoljeće

114 - Tanjur

Tip: Majolika

SJ 193

Ulomak ruba

Faktura: Fina

Ukras: Izvana - oslikane 4 koncentrične linije u plavoj boji

Iznutra – Oslikane koncentrične linije u

Plavoj, narančastoj i zelenoj boji

Boja: Bijela oker keramika

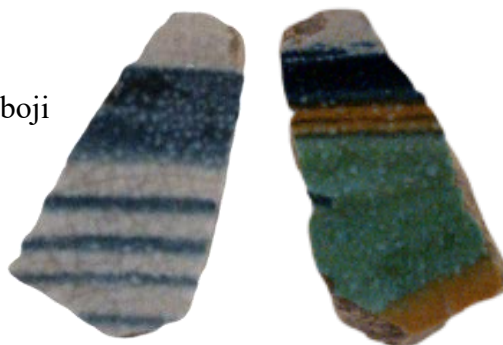
Izvana – Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra – Sloj bijele neprozirne glazure

boje plava, narančasta i zelena

Dimenzije: 1.3 x 2.2 x 0.4 cm

Datacija: Romagna, kraj 15. stoljeća

115 - Tanjur

Tip: majolika

SJ 42

Dva ulomka oboda

Faktura: Fina

Ukras: iznutra – linije oslikane plavom i narančastom bojom

Boja: Oker keramika

Izvana: tragovi bijele neprozirne glazure

Iznutra: oštećena bijela neprozirna glazura, boje plava i narančasta

Dimenzije: 4.2 x 2.6 x 0.7cm

Datacija: Romagna, početak 16. stoljeća

116 - Zdjela

Tip: Majolika

Nepoznat SJ

Ulomak tijela

Faktura: Fina

Ukras: Izvana- oslikani nizovi koncentričnih kružnica u plavoj i smeđoj, ukras "a calze"

iznutra. Ukras koncentričnih kružnica u narančastoj, plavoj i žutoj boji.

Narančasta kružnica ispunjena nizovima štapića u crnoj boji

Boja: oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava i smeđa

Iznutra: sloj bijele neprozirne glazure, boje narančasta, plava, zelena i žuta

Dimenzije: 4.1 x 3.0 x 0.7cm

Datacija: Romagna, od treće četvrtine 15. Stoljeća

117 - Vrč

Tip: Majolika

(SJ131,T-5)

Ulomak trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Oslikan ukras, geometrijski i ukras „A denari“

Boja: Ružičasto-narančasta keramika

Izvana- Sloj bijele neprozirne glazure, boje plave, narančaste, žute i zelene

Iznutra- Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 5.5 x 3.7 x 0.48 cm

Datacija: Romagna, prva polovica 16. stoljeća

118 – Vrč

Tip: Majolika

SJ 114

Donji dio trbuha

Faktura: Fina

Ukras: Oslikani geometrijski motivi koji čine rombove načinjeni potezima kistom u tamnoplavoj boji.

Motivi crtica, spirala i točaka

Boja: Oker keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: 8.6 x 8.1 x 0.8 cm

Datacija: Romagna, druga polovica 16. stoljeća

119 - Vrč trolisnog otvora

Tip: Majolika

SJ 115 i 118

Dijelovi tijela, ruba i vrata

Faktura: Fina

Ukras: Sa vanjske strane rub otvora ukrašen jehorizontalnim linijama učinjenim kistom u plavoj, žutoj i narančastoj boji. Većina trbuha oslikana je u plavoj boji gdje se nalaze geometrijski motivi zarezeta i spirala.

U središnjem medaljonu nalazi se oslikano poprsje mladića.

Boja: Oker-narančasta keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure

boje plava, žuta, narančasta i zelena

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: Visina – oko 20 cm,

debljina stijenke - 0.41 cm

Datacija: Faenza, Druga polovica 16. stoljeća

Literatura: Gusar (2010) kat. 548, 562. Str. 166

120 – Trbušasti vrč

Tip: Majolika

SJ nepoznat

Rekonstrukcija

Faktura- fina

Ukras- Izvana- Prikaz pejzaža unutar romba kojega okružuju geometrijski motivi u plavoj boji

Boja: oker keramika

Izvana- sloj bijele neprozirne glazure, boje plava, zelena žuta i smeđa.

Iznutra-sloj bijele neprozirne glazure

Dimenzije: Visina- 22 cm

∅ dna- 12 cm

Datacija: Faenza, druga polovica 16. Stoljeća

Literatura: Gusar (2010) kat. 560, stranica 166

121 - Tanjur

Tip: Majolika s lustrom

SJ 46

Rub tanjura

Faktura: Fina

Ukras: izvana: oslikana kružnica u plavoj boji

Iznutra: nepoznati ukrasi u lustru

Boja: Oker smeđa keramika

Izvana: Sloj bijele neprozirne glazure, boje plava

Iznutra: Sloj bijele neprozirne glazure, boje crveno-narančasta

Dimenzije: 3.6 x 1.7 x 0.4

Datacija: Područje Valencije, 15. stoljeće

Sažetak

Tipološkom i stilskom analizom srednjovjekovnih i novovjekovnih fragmenata keramike s lokaliteta Stari Rakalj ovaj diplomski rad donosi uvid u arheološku baštinu ovoga srednjovjekovnog kaštela. Prvi dio rada objašnjava povijesnu političku situaciju ovoga lokaliteta kao i njegov geografski smještaj. U drugom dijelu objašnjene su metode korištene za provođenje analiza, kao i statistički podaci o obrađenim nalazima. Treći dio objašnjava način na koji se izrađivala keramika srednjeg i novog vijeka, te posljednji četvrti dio bavi se analizom fragmenata te određivanja njihovog mjesta izrade i kronologije. Pažnja je također posvećena određivanju kronologije ljudske aktivnosti na lokalitetu, s obzirom na to da se smatra da je lokalitet opljačkan i spaljen 1510. godine te biva napušten, no prisutni arheološki materijal ne potvrđuje ovu tezu.

Ključne riječi: Istra, fortifikacija, srednji vijek, rani novi vijek, keramika, analiza

Summary

Using typological and stylistic analysis of medieval and postmedieval ceramic fragments from the archeological site of Stari Rakalj, this thesis gives insight into the archeological heritage of this medieval castle. First part of thesis explains the historical political background of the site as well as its geographical position. Second part shows the methodology used in creating analysis, as well as statistical data of the processed finds. Third part explains the production cycle of medieval and postmedieval ceramic. Last part deals with the analysis of the ceramic fragments with the goal of determining their place of origin and creating solid chronology. Attention was also given to determining chronology of human activity on the site, since it is thought that castle gets abandoned after the raid of 1510.. Analysed ceramic finds do not support this theory.

Key words: Istria, fortification, medieval, postmedieval, ceramics, analysis